

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Usuteaduskond

**NOORED EESTI JEHOOVA
TUNNISTAJAD KOGUDUSES JA KOOLIS –
LAHKHELID VÕI HARMOONIA?**

Lore Torrop
Magistritöö

Juhendaja: Olga Schihalejev (dr.theol)

Tartu

2026

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
1.1. Teema valiku põhjendus	3
1.2. Töö eesmärk, uurimisülesanne ja -küsimused	3
1.3. Teema senine uuritus.....	4
1.4. Terminoloogia	8
1.5. Töö koostamisel ette tulnud raskused	8
1.6. Töö ülesehitus	9
1.7. Teoreetiline raamistik.....	9
2. Metodoloogia.....	14
3. Tulemused	16
3.1. Sissejuhatus	16
3.2. Intervjuude analüüs ja liigendamine	16
3.2.1. Informantide taust	17
3.2.2. Kogemused koolis ja koguduses	17
3.2.3. Kriitiline mõtlemine	32
4. Arutelu.....	38
5. Kokkuvõte	42
Tänuõnad.....	45
Kasutatud allikad ja kirjandus	46
Lisa 1. Kaaskiri.....	49
Lisa 2. Informeeritud nõusoleku vorm	50
Lisa 3. Intervjuu küsimused.....	52
Summary.....	53
Annotatsioon.....	55
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	56

1. Sissejuhatus

1.1. Teema valiku põhjendus

Valdavalt ilmalikku Eesti ühiskonda kuuluvad ka mitmed religioossed grupid. Nende religioossete gruppide noored on aktiivselt kaasatud nii meie haridussüsteemi ja samal ajal enda usulisse kogukonda. Teatud teemadel võivad aga Jehoova tunnistajate õpetused koolis käsitletavate teemadega (nt evolutsiooniteooria, seksuaalkasvatus, rahvuslikud sümbolid, pühad) vastuollu minna. Teemasid, mis puudutavad Jehoova tunnistajate organisatsiooni väljaspool meditsiini, on mingil määral uuritud, kuid kindlasti mitte niivõrd laialdaselt kui võiks - näiteks oli Beckford üks esimesi, kes uuris Jehoova tunnistajaid väljaspool meditsiini (Beckford, 1975, 1-27). Veel vähem on uurimusi, kuhu kaasatakse ühel või teisel moel tunnistajaid endeid (Holden, 2002, 10-13). Käesolev uurimus keskendub just organisatsiooni praegustele liikmetele. Selline lähenemine annab võimaluse kuulda tunnistajate enda arvamusi eri teemadest ja seeläbi paljusid Jehoova tunnistajate organisatsiooniga seotud olukordi paremini mõista ja analüüsida. Töö on ka idee poolest seotud minu eelmise uurimusega, kus uurisin Jehoova tunnistajaid laiemalt ning keskendusin nende igapäevastele nuredele ja nendega toimetulekule. (Torrop, 2024)

Töö koostamisel kasutati tehisintellektil põhinevat keelemudelit (CoPilot) abivahendina tulemuste alajaotuste liigendamisel ja võimalike teadusallikate leidmise suunamisel. Kõik lõplikud valikud, analüüs ja allikate hindamine on autori tehtud.

1.2. Töö eesmärk, uurimisülesanne ja -küsimused

Uurimustöö eesmärgiks on teada saada, kas ja kuidas tunnistajate noored suudavad tasakaalustada koguduse õpetust ja kooli nõudmisi ning milliseid toimetuleku- ja lepitamise strateegiaid nad kasutavad. Selleni jõudmiseks on vaja välja selgitada Jehoova tunnistajate organisatsiooni õpetustest tulenevaid ootusi nooretele. Intervjuude käigus kogutud andmetele toetudes analüüsin lahkkelisid ja kooskõlasid, mis kahe potentsiaalselt vastuolulise autoriteedi vahel esile kerkivad ning selgitan välja, milliseid toimetulekustrateegiaid noored toimetuleuks nende kahe vahel navigeerides kasutavad.

Uurimisküsimused:

1. Milliseid teemasid kogevad Jehoova tunnistajate noored koolis ja koguduses vastuolulistena?
2. Milline on ametlik koguduse ja koguduse noorte suhtumine kooli ja haridusse?
3. Kas ja mida teevad Jehoova tunnistajate noored selleks, et tulla toime vastuolulistel teemadel õige otsuseni jõudmisel?

1.3. Teema senine uuritus

Suurem osa uurimustest, mis puudutavad Jehoova tunnistajaid, kirjeldavad erinevaid meditsiinilisi protseduure, millega võivad kaasneda vereülekanded. Selle teemaga võrreldes on aga tunduvalt vähem teistel teemadel läbi viidud uurimusi tunnistajatest (Muramoto, 1998, 297–299; Ridley, 1999, 467–469). Lisaks meditsiinialastele töödele on veel uuritud Jehoova tunnistajate identiteediga seotud teemasid, kriitilist mõtlemist koguduse õpetuste osas ning läbi viidud kogemuslugudel põhinevaid uurimusi, millesse on kaasatud tunnistajate organisatsioonist lahkunud liikmed (Trahan, 2013, 1–7; Ingersoll-Wood, 2022, 320–325; Agyekum, Asamoah, & Eshun, pp. 241–242). Käesolevas alapeatükis annan ülevaate eelnevalt mainitud teemadest ja uurimustest.

Alustan uurimusega, mis annab põgusa ülevaate sellest, kuidas Jehoova tunnistajate liikmeks saadakse, ning milline näeb välja kogudusega „liitumine“ lapseas. Agyekum, Asamoah ja Eshun (2025, 241–242) uurisid lähemalt tunnistajate organisatsioonist lahkunud liikmeid. Uurimuse käigus selgus, et on kaks peamist viisi, kuidas saadakse Jehoova tunnistajate organisatsiooni liikmeks. Esimene neist on usuvahetus see tähendab ühest usust või organisatsioonist teise pöördumist ja teiseks kogukonnas üles kasvamine. Kogukonnas üles kasvamine tähendab, et lapse vanemad on juba kogukonnas aktiivsed liikmed ja kasvatavad ka enda last tunnistajate tavade järgi. Sellega seoses on Jehoova tunnistajate vanemate ülesanne enda lastele kogukonna väärtusi sisestada. Näiteks on jumalateenistuste kord ülesehitatud viisil, mil vanemad saaksid oma lapsi igapäevaselt kogukonna tegevustesse kaasata.

Ingersoll-Wood, kes viis 2022. aastal läbi kvalitatiivse uurimuse teemal, kuidas kujuneb eelnevas uurimuses mainitud Jehoova tunnistajate kasvatatud ja kogukonnas üles kasvanud laste/noorte hariduslik identiteet. Antud uurimus on hea jätk eelmisele, sest

analüüsib põhjalikumalt tunnistajate organisatsioonis ja selle tavade järgi üles kasvanud lapsed ja noori. Ingersoll-Wood toob enda uurimuses välja, et Jehoova tunnistajad suhestudes ilmalikku haridusse kombineerivad kohustusliku hariduse seaduste järgimisest ja nende õpetustega vastuolus oleva õppesisu vaidlustamisest. Ingersoll-Wood viitab enda uurimuses ka Liedgreni väljaöeldule, et tunnistajad sekkuvad laste ellu varases eas, õpetades neile juba enne kooli minekut teadust eirama. Paraku on selline õpetises õpikeskkonnas problemaatiline tunnistajate lastele, kes käivad ka koolis, sest uute teadmiste omandamiseks peab inimene kasutama kriitilist mõtlemist ja omama võimalust teha järeldusi uue teabe kontekstualiseerimiseks, samuti peab noorel olema vabadus uusi teadmisi rakendada. Antud uurimuses osales ka neiu, kes tunnistajate kogukonnaga ise kahekümnendates eluaastates liitus ja seda peale kõrgkooli hariduse omandamist. Uuringus osalenu mainib, et teatud aja pärast peale kogudusega liitumist, summutab valitseva organisatsiooni ajakirjade ja väljaannete pidev uurimine peaaegu täielikult inimese võime ja tahte märgata vigu ja vasturääkivusi ning et väljaannete uurimine seisneb passiivses ja kriitikavabas aktsepteerimises kõige osas, mida ühing ütleb. (Ingersoll-Wood 2022, 320–325) Religioosse kuuluvusega nooretele võib selline kahe autoriteedi vahel navigeerimine tähendada konflikti vältimiseks pidevat praktiliste ja moraalsete valikute tegemist, kui need süsteemid ja õpetused kokku ei lange. Eriti võib selliseid nähtusi kohata, kui tegu on ka mõne kooli tavaga, näiteks jõulupeod või vabariigi aastapäeva aktus.

Juba eelnevalt viidatud Pernilla Liedgren (2018) on kirjutanud artikli, mis keskendub Norra koolidele ja sellele, kuidas õpetajad peavad tasakaalustama seadusega kehtestatud väärtusi, samal ajal austades oma õpilaste usuvabadust. Noorukieaga kaasneb kognitiivne ja moraalne areng, mille käigus arendatakse kriitilist mõtlemist ja analüüsioskusi. Liedgren viitab ka uurimusele, mis väidab, et religioossed ja etnilised vähemused on identiteedi kujunemise uuringutes kõrgeid punkte saanud sulgemise faasi osas identiteedi kujunemise teooria kohaselt. Sulgemise faas kujutab endast olukorda, mil isik on ilma teisi võimalusi uurimata võtnud endale kindla kohustuse ja/või tõekspidamise. On tehtud oletusi, et enneaegne sulgemine võib olla tingitud vajadusest demonstreerida ustavust, et tugevdada nii oma vähemusidentiteeti kui ka vähemusrühma. Sulgemisfaasis on aga inimene võtnud endale kohustuse, ilma, et oleks uurinud teisi võimalusi. Õpetajad puutuvad seega kokku raskustega, püüdes leida sobivat tasakaalu

õpilaste terviklikkuse, vanemate õiguse valida oma lastele religioon ja demokraatlike, kriitiliste arutelude edendamise vahel, mis muutuvad sageli väga isiklikuks ja seetõttu raskesti läbiviidavateks. (Liedgren 2018, 31–39)

Uuritud on ka teistest usukogukondadest pärit noorte navigeerimist kahe keskkonna vahel. Kjelling ja Markeng on värselt uurinud sarnast teemat, kuid seda võttes, kuidas noored moslemid navigeerivad mošee ja kooli vahel ning mis on nende kogemused sellega seoses. Uuringu käigus selgus, et paljud noored osalejad kasutasid mošees saadud teadmisi, et klassiruumis kokku puutuda nii ilmalike kui ka moslemi seisukohtadega erinevates alavaldkondades. Kogemuslugudest tuuakse välja, kuidas mošee-põhine haridus ja kool tunduvad olevat kohati sarnased nii sisu kui ka meetodite poolest. Võime võtta teise inimese perspektiivi on vajalik nii mošees kui ka riigikoolis ja seega võib seda vaadelda kui kapitali, mis on ülekantav nende keskkondade vahel. (Kjelling, Markeng 2025, 1–11)

Kriitiline mõtlemine on üks koolihariduse eesmäärke, mis annab õpilastele võime analüüsida ja hinnata neile esitatud informatsiooni ja jõuda ise põhjendatud seisukohtadeni. Eestis üldhariduslikes põhikooli ja gümnaasiumi õppekavades käsitletud kriitilist mõtlemist kui üldpädevuse ühe osana (Põhikooli riiklik õppekava 2011, Gümnaasiumi riiklik õppekava 2011). Kanadas viidi läbi uurimus, mis käsitleb kriitilise mõtlemise õpetamise strateegiaid õpilastele. Analüüsis selgus, et õpilastes on võimalik arendada kriitilise mõtlemise oskusi. Üldiste kriitilise mõtlemise oskuste arendamise puhul tundus, et just dialoogi võimalus parandab oskuste omandamise tulemusi. Samuti jäi mulje, et oluline roll on ka õpilaste kokkupuutel autentsete näidete või olukorrast lähtuvate probleemidega, eriti kasutades näiteks rollimängu meetodi. Kasutades neid meetodeid kombinatsioonis, selgus, et sel viisil on võimalik saavutada oluliselt suurem mõju, kui üht või teist eraldi rakendades. (Abrami *et al.* 2015, 301–302)

Sebastian Tjelle Jarmer viis läbi uuringu religioonikriitika õpetamisest ja õppimisest Norra usundiõpetuse tundides, mis koosnes 13 keskkooli õpetajaga läbiviidud poolstruktureeritud intervjuul (2025). Lisaks intervjuudele vaatles ja analüüsis Jarmer ka nelja usundiõpetuse tundi religioonikriitika teemal. Töös selgus, et kriitiline mõtlemine ei tähenda ainult täpseid kirjeldusi ja tervikliku arusaamist, aga ka mõtisklemist teema üle, kas ja mis takistab või soodustab head elu. Jarmer lisab veel, et nii Norra kui ka rahvusvahelised usundiõpetuse diskursused rõhutavad tugevalt kriitilise mõtlemise ja

selle soodustamise tähtsust religioossete nähtuste kohta. Jarner käsitleb uurimuses nelja erinevat kriitilise mõtlemise viisi: kirjeldav faktilisus, teaduslik täpsus ning korrelatiivne ja normatiivne otsustusvõime. Uurimuses osalenud õpetajad nõustuvad väitega, et usundiõpetus peaks aitama edendada võimalikult palju tõeseid uskumisi. Küll aga ei peaks kriitilise mõtlemise keskmes olema tõde lõpliku reaalsuse kohta. Jarner väidab, et religioonikriitika õpetamine on tugevalt seotud kirjeldava faktilisuse ja teadusliku täpsusega. Ka religiooni kriitikale reageerinud usklike näidete tutvustamine loob tervikliku ja mitmekesise pildi religioossetest diskursustest ja erinevate maailmavaadete vahelistest keerukatest läbirääkimistest. Arutelud aitavad õpilastel mõista religiooni terviklikumalt. Uurimusest saadud järeldused toetavad ka väidet, et usundiõpetuse tund võib olla konstruktiivne ruum, kus õpilased saavad kriitiliselt mõelda religioossete nähtuste mitmekesisuse üle, nagu neid reaalses maailmas kogetakse ja praktiseeritakse. Teiseks kirjeldab Jarner, et korrelatiivne ja normatiivne hinnang tuuakse õpetajate poolt usundiõpetuse klassiruumi religiooni kriitika käsitlemisega, mida illustreerivad õpetajate arutelud konkreetsete religioossete ideede ja tavade sotsiaalsete ja psühholoogiliste mõjude üle. Jarner võtab enda uurimuse kokku, väites, et õpilasi saab ette valmistada arutama mitte ainult seda, mis on, vaid ka seda, mis võiks olla ja mis peaks olema, ning osalema läbirääkimistel parema tuleviku nimel. (Jarmer 2025, 255–265)

Kuigi on uuritud kriitilist mõtlemist ja ka selle vaigistamise mehhanisme Jehoova tunnistajate organisatsiooni õpetuse suhtes, aga mitte kriitilist mõtlemist üldhahariduse kontekstis (Trahan, 2013, 6-7; Jarmer, 2025, 255-265; Ingersoll-Wood, 2022, 320-325). Adam Trahan viis Ameerika Ühendriikides läbi uurimuse Jehoova tunnistajate organisatsiooni struktuurist. Ta toob välja, et tunnistajad on isoleeritud teistest sotsiaalsetest süsteemidest, mida nad peavad kurjaks. Välitöö käigus märkas Trahan, et koosolekutel/jumalateenistustel ei esitatud ei kriitilisi küsimusi, ega ka küsimusi, mis võisid viidata segadusele või materjali arusaamatusele. Jehoova tunnistajate usu keskmes on eri meetmeid, mida kasutatakse kriitikavaba jälgijaskonna loomiseks. Näiteks esitatakse uskumusi faktidena, kasutatakse väljendit „Piibli tõed“, mille aktsepeerimine on kohustuslik (Trahan 2013, 6–7).

1.4. Terminoloogia

Kriitiline mõtlemine

Altun ja Yildirim (2023, 2) toovad enda uurimuses välja, et terminil kriitiline mõtlemine puudub ühtne standartne määratlus. Peamine põhjus selleks on asjaolu, et kriitilist mõtlemist tõlgendatakse erinevalt eri distsipliinides. Näiteks vaatleb psühholoogiline lähenemisviis kriitilisest mõtlemisest selle järgi, kuidas inimesed mõtlevad, keskendudes käitumisele ja tegevusele. Hariduslik lähenemisviis põhineb aga Bloomi taksonoomial teabe töötlemise oskuste määramisel (1956), mida esindavad analüüsi, sünteesi, ja hindamise etapid. Antud uurimuses kriitilisest mõtlemisest rääkides toetun Bloomi taksonoomia analüüsi ja hindamise etappidele. Lisaks Bloomi taksonoomiale toetun ka Tim Moore artiklile, milles uuriti kriitilise mõtlemise kontseptsioone läbi kolme eriala ning jõuti seitsme erineva definitsioonini. Nendest seitsmest definitsioonist toetun ühele, milleks on kriitiline mõtlemine, kui skeptiline ja esialgne vaade teadmistele. (Moore 2013, 512–513). Kasutades tähendust, mis keskendub skeptilisele ja algsele vaatele teadmistele, on töö empiirilises osas selgem analüüsida kriitilise mõtlemise kasutamist ja seda, kuidas väljendub selline vaade uuringus osalejates, mitte niivõrd minna selle eriaspektidesse.

Vastuolulised teemad

Vastuolulised teemad on defineeritud kui teemad, mille suhtes inimestel on tugevad tunded ja mis tekitavad kogukonnas ja/või ühiskonnas vastakaid seisukohti. Need teemad võivad olenevalt ajast ja kohast olla muutuvad. (Kerr, Huddleston, 2017, 15–16)

1.5. Töö koostamisel ette tulnud raskused

Üheks peamiseks raskuseks töö koostamisel osutus vajamineva koguse informantide leidmine. Kutse uuringus osalemiseks saadeti välja Jehoova tunnistajate organisatsiooni avalike suhete osakonna kaudu, kuid sellele vastas vaid paar inimest. Seejärel oli Jehoova tunnistajate avalike suhete osakond sunnitud saatma välja veel ühe meeldetuletava ja

julgustava meili uuringus osalemiseks, peale mida lisandus algsele huviliste kogusele veel poole juurde. Lõpuks sai intervjuerimiseks piisav kogus informante kokku, kuid vähese osavõtusoovi tõttu ei ole käesolevas uurimuses võimalik avaldada nii informantide sugu ega vanust, et tagada maksimaalne konfidentsiaalsus, et vältida informantide äratundmist siseringis.

1.6. Töö ülesehitus

Töö koosneb kahest suuremast osast, millest esimeseks on teoreetiline osa. Teoreetilises osas annan ülevaate varasemalt sarnastel teemadel läbiviidud uurimustest ning tutvustan ka käesoleva töö jaoks olulisemaid uurimusi. Töö teine pool koosneb empiirilisest osast, milles esitan ülevaate uurimuse käigus saadud tulemustest ja analüüsin andmeid, toetudes teoreetilises osas esitatud allikatele. Uurimus lõppeb kokkuvõttega.

1.7. Teoreetiline raamistik

Religioosne identiteet

Héliot jt. siisid läbi süstemaatilise kirjanduse ülevaate religioosset ja tööalasest identiteedist ning nende seostest ja analüüsisid kokku 53 publikatsiooni. Héliot kirjeldab identiteedi üldmääratlust kui enesemõistmise ja -määratlemise osa, mis on omakorda seotud mõnda konkreetse religioossesse gruppi kuulumise ja selle grupi uskumuste, väärtuse ja praktikaga. Artiklis defineerivad Héliot jt. identiteeti kui viisi, kuidas indiviid mõtestab ja hindab ennast sotsiaalse olendina, hõlmates nii kognitiivseid, hindavaid ja afektiivseid komponente ning on seotud konkreetsete sotsiaalsete rollidega, sealhulgas ka religioosse kuuluvusega. (Héliot et al., 2020, 154–155)

Héliot jt. rõhutavad ka, et religioosne identiteet eksisteerib harva isoleeritult ja on pigem seotud teiste identiteetidega, näiteks: hariduslik, tööalane või perekondlik identiteet. Sõltuvalt kontekstist võib nende koos eksisteerimine olla harmooniline, neutraalne või pingeline (Héliot et al., 2020, 161–163). Antud käsitlus haakub Luyckx'i jt. protsessimudeliga uurimuses, mille kohaselt on identiteet pidevas muutumises. Uurimuses tuuakse välja, et identiteedi areng ei kulge mitte lineaarselt, vaid inimestel

võib tekkida vajadus varasemate pühenduste ümberhindamiseks, aga ka uute tähenduste otsimiseks. (Luyckx et al., 2006, 372–374)

Enda uurimuses toovad autorid King ja Boyatzis välja, et religioosne areng ei kulge sirgjooneliselt, vaid on dünaamiline protsess, milles põimuvad enesemõistmine, moraali kujunemine ja identiteedi arendamine. (King, Boyatzis, 2015, 984–985)

Pamela Ebstynne King kirjutas 2003. aastal artikli, mis käsitleb religiooni rolli noorte identiteedi kujunemisel. King rõhutab, et religioon toimib olulise kontekstina, mis pakub noortele tähendusraamistikke, väärtussüsteeme ja orientiire enesemääratlemiseks. Seega käsitletakse artiklis religiooni mitmetasandilise keskkonnana, mis mõjutab identiteedi kujunemist nii ideoloogilisel, sotsiaalsel, aga ka spirituaalsel tasandil. Sotsiaalsest kontekstist toob King välja, et religioossed kogukonnad loovad võimalusi noortele suhelda eakaaslaste ja täiskasvanutega ning kogeda läbi erinevate rollide kuuluvust ja vastutustunnet. (King, 2003, 197–201)

Antud uurimustes mõistetakse religiooset identiteeti kui sotsiaalselt ja grupipõhiselt kujundatud identiteeti, arenguliselt dünaamilist ja reflektiivset, aga ka kontekstitundlikku ja teiste identiteetidega põimunud nähtust (Héliot et al., 2020, 154–156; Luyckx et al., 2006, 361–374). Uurimused näitavad, et religioosne identiteet on oluline nii nooruki kui ka täiskasvanu eas. Héloti (2020) uurimus näitab, et kui religioossed väärtused ja rollid on kooskõlas, suureneb rahulolu ja psühholoogiline heaolu, samas kui konfliktid nende vahel võivad tuua vastupidiseid tulemusi. Sellest tulenevalt võiks teha eelduse, et sama kehtib noorukieas. Kool võib olla keskkond, kus noored kogevad nii kooskõla kui konflikti enda usuliste väärtuste ja sotsiaalsete rollide vahel. King ja Boyatzis (2015) uurimusele tuginedes võiks ka eeldada, et koolikeskkond, kus noored puutuvad kokku erinevate eakaaslaste ja väärtustega, võib tugevdada nende religioosse identiteedi arengut, pakkudes eri võimalusi enda vaadete väljenduseks, testimiseks ja kinnitamiseks. Kokkuvõttes võib kool, samamoodi nagu iga teine organisatsioon pakkuda noortele nii turvalist ja toetavat keskkonda, kuid halvemal juhul ka konflikte, mille kõige tulemusel võib noore religioosne identiteet areneda, aga ka nõrkedada.

Kriitiline mõtlemine hariduse kontekstis

Kriitilist mõtlemist käsitleb ja on hariduskontekstis Ameerika Filosoofia Assotsiatsiooni (APA) Delphi-uuringu ekspertkonsensus kui eesmärgipärast ja enesereguleeritavat

otsustamist (Facione, 1990, 2, *Tabel 1*). See otsustusprotsess hõlmab mitut omavahel seotud vaimset tegevust: tõlgendamist, analüüsi, hindamist ja järeldamist, ning samuti selgitamist. Delphi raporti definitsioon rõhutab, et kriitiline mõtlemine on sihipärane ja enesereguleeriv (Facione, 1990, 10–11). Lisaks sellele kirjeldatakse kriitilise mõtlemise tuumoskusi kui kuut omavahel seotud kognitiivset oskust, milleks on: tõlgendamine, analüüs, hindamine, järeldamine, selgitamine ja eneseregulatsioon. Kokkuvõttes kirjeldab Delphi ekspertkonsensus kriitilist mõtlemist protsessina, mille tulemuseks on põhjendatud otsus, kuid eelduseks võime oma arutluskäiku teadlikult juhtida ja läbipaistvalt põhjendada (Facione, 1990, 2, 10–11).

Kooskõla ja/või pinge ei pruugi avalduda vaid religioosse identiteedi ja koolikeskkonna vahel, vaid ka noore inimese igapäevaelu puudutavates situatsioonides. Need situatsioonid võivad sisaldada põhjenduste valikut, vaikimist või kaasalöömist eri olukordades, argumentide ja allikate hindamist ja oma reaktsioonide reguleerimist (Ashforth, Mael, 1989, 20–21, 26). Inimesel võib olla mitu samaaegselt toimivat identiteeti, mis tekitab vajaduse nende vahel navigeerida ja neid praktikas kooskõlastada. Nendes olukordades aitab kriitiline mõtlemine noorel teha valikuid ja oma otsuseid põhjendada. Koolikontekstis muutuvad need protsessid nähtavaks just vastuolulistel teemadel arutades, mil eri seisukohad on tihti seotud identiteedi ja kuuluvusega. Sellistes olukordades võivad teatud religioosset identiteedist lähtuvad põhjendused kriitilise küsimise korral tunduda noorele identiteedirünnakuna (Hand & Levinson, 2012, 626–629).

Jehoova tunnistajate organisatsiooni suhtumine haridusse

Jehoova tunnistajate ametlikest allikatest, näiteks brošüürist „Kuidas Jehoova tunnistajad haridusse suhtuvad“ selgub, et tunnistajad ise peavad haridust oluliseks ja on selle omandamisel noortele toeks, rõhutades selle kõige juures nii moraalse kui ka praktilise hariduse väärtust tuleviku kontekstis ja suhtuvad sellesse tõsiselt. Ka lisahariduse suhtes lasub vanematel vastutus suunata enda lapsi antud teemat puudutavate otsuste tegemisel. Tuuakse välja, et kui tööturg nõuab peale seaduse ettenähtud miinimumhariduse veel väljaõpet, peavad vanemad enda lapsi olenemata kõigest aitama suunata, seejuures endale tõdedes, mida see kõik nii anda kui võtta võib. Selle kõige juures aga mainitakse, et tõeline õnn sõltub enamast kui ainult materiaalsest heaolust, viidates seejuures Jeesus

Kristuse öeldule, et „...Inimene ei ela ükspäinis leivast vaid igauhest sõnast, mis lähtub Jumala suust!“ (<https://www.jw.org/et/>).

Küll aga jääb kõige eelneva juures mulje, et organisatsiooni enda väljaanded keskenduvad pigem religioossele õpetusele ja kristlikule moraalile, mitte niivõrd kriitilisele mõtlemisele ja selle teadlikule arendamisele akadeemilises tähenduses. Sama brošüür väidab, et peale ilmaliku koolituse on tunnistajad juba aastaid saanud kasu mitmetest hariduse ja koolitusprogrammidest, mida viib läbi Vahitorni Ühing, mis on brošüüri sõnul aidanud arendada nende mõistust, kõlblust ja vaimsust. Igal kogudusel soovitatakse koguda ka kirjandust, mis hõlbustab piibliuurimist. Ka igal perekonnal soovitatakse hankida oma raamatukogu, mis koosneks laiast valikust teostest nii lastele kui ka täiskasvanutele. (<https://www.jw.org/et/>)

Sisestades Jehoova tunnistajate ametliku veebisaidi (<https://www.jw.org/et/>) otsingumootoris sõnapaari kriitiline mõtlemine, ei ole neil sellele otseseid vasteid pakkuda. Küll aga jäi silma väljanähtav teemal „Lootus – eluliselt tähtis kaitse sünges maailmas“. Väljaandes seisab lause: „Ära lase end petta ekslikul arusaamal, et küüniline, kriitiline ja pessimistlik suhtumine on sama mis intelligentsus. Tegelikult ei lähe negatiivseks mõtlemiseks eriti palju intelligentsust vaja“ (Lootus – eluliselt tähtis kaitse sünges maailmas), millest jääb mulje, et asjadesse kriitiline suhtumine on negatiivne ning mis omakorda kinnitab osati Trahani öeldut, et organisatsioon loob kriitikavaba järgijaskonda (Trahan 2013, 7).

Kokkuvõte ja uurimislünk

Eelnevalt käsitletud uurimused annavad mõista, et religioosne identiteet on väga mitmetahuline ja kujuneb rollide, kuuluvuse ja praktikate kooskõlas. Religioosne identiteet eksisteerib tihti põimunult teiste identiteetidega, millest tulenevalt võib nende vastastikune koosmõju olla pingeline, aga ka kooskõlaline. Samuti ei kujune noore identiteet arengulises vaates lineaarselt. On loomulik, et pühendumused ja eri asjade tähendused võivad ajas muutuda, millest tulenevalt võib inimesel tekkida vajadus varasemaid valikuid ümber hinnata ja/või neid süvenenumalt läbi mõtestada.

King ja Boyatzis kirjeldasid, et religioosne ja spirituaalne areng toimub noore vastastikuses suhtes tema keskkondade vahel ja kujuneb läbi refleksiooni, kuuluvuse ja tegutsemise kooskõla (King, Boyatzis, 2015, 1011–1013). Lisaks rõhutab Pamela Ebstye King, et religioon pakub noortele eri raamistikke enda identiteedi kujundamiseks

ning loob keskkonna, kus noor saab enda maailmapilti ja väärtusi ja kuuluvust mõtestada. (King, 2003, 197–200)

Ka hariduse kontekstis käsitletud kriitiline mõtlemine näitab, et kool mitte ainult ei kujunda teadmisi, vaid ootab õpilastelt põhjendatud otsuste tegemist, info analüüsimist ja enda mõtlemise reguleerimist. Toetudes Delphi-raporti ekspertkonsensusele, on kriitiline mõtlemine eesmärgipärane ja enesereguleeritud otsustamine, mis hõlmab tõlgendamist, analüüsi, hindamist, järeldamist ja selgitamist (Facione, 1990, 10–11). Selline raamistik muutub oluliseks just olukordades, kus kooli igapäevaelu ja praktikad võivad esile tuua nii väärtus- ja maailmavaate erinevusi.

Käesoleva magistritöö fookus on siinkohal otseselt seotud eelnevalt kirjeldatuga. Jehoova tunnistajate organisatsiooni noored tegutsevad Eestis kahes keskkonnas, mis võivad neile pakkuda erinevaid väärtusraamistikke, ning peavad nende kahe vahel navigeerima nii identiteedi kui ka igapäevaste olukordade (arutelud, vääruskonfliktid jne) tasandil. Kuigi Jehoova tunnistajate organisatsiooni ametlikes brošüürides rõhutatakse hariduse olulisust ja noorte toetamist koolis, samal ajal asetades oluline rõhk moraalsele ja vaimsele orientatsioonile. (JW.org).

Kuigi olemasolev kirjandus kirjeldab religioosse identiteedi eri aspekte ja kriitilise mõtlemise olulisust hariduse kontekstis, jääb palju küsimusi siiski vähe uurituks. Seni uuritud religioosse identiteedi ja ka teiste identiteedivaldkondade vahelise kooskõla ja/või pinge põhjal tehtud uurimused keskenduvad suures osas täiskasvanute tööelule, mitte noorte koolikogemusele (Héliot et al., 2020, 161–163). Vähesel määral on ka uuritud religioossete vähemuste (ka. Jehoova tunnistajaid) noori ja seda, kuidas nad tajuvad koolis kriitilise mõtlemise ja dialoogi ootusi olukordades, kus arutelud võivad puudutada nende jaoks identiteediliselt tundlikke või vastuolulisi teemasid. (Liedgren, 2018, 35-38)

Kõigest sellest lähtuvalt on käesoleva magistritöö eesmärgiks täita olulist lünka, uurides, kuidas tulevad noored Jehoova tunnistajad Eestis toime kahe potentiaalselt autoriteetse keskkonna (kool ja kogudus) vahel ning kas ja milliseid strateegiaid kasutades saavutavad nad harmoonia või kogevad nende kahe vahel hoopis pinget. Sealhulgas uurin lisaks, milliseid strateegiaid kasutavad noored, et end sellisteks potentiaalselt vastuolulisteks olukordadeks ette valmistada ning ning kuidas nende igapäevased põhjendamis- ja otsustusprotsessid mõjutavad toimetulekut sellistes olukordades.

2. Metodoloogia

Uurimuses osalenud informandid olid Jehoova tunnistajad, kes on kas 1) ristitud Jehoova tunnistajad või 2) veel ristimata tunnistajad, kuid kogukonnas aktiivselt osalejad või pikemaajalised olijad. Informandid saadi läbi Jehoova tunnistajate kogukonna avalike suhete osakonna, kes edastasid uuringukutse Jehoova tunnistajate siselistidesse. Uuringukutse koosnes lühikesest kaaskirjast (vt lisa 1) ning informeeritud nõusoleku vormist (vt lisa 2). Andmete kogumine informantidelt toimus poolstruktureeritud intervjuuna (vt lisa 3). Ajaliselt oli intervjuu kestuseks ligikaudu 45-60 minutit. Enne intervjuu algust selgitati informandile tema õigusi ning anti ülevaade käsitlemisele tulevatest teemadest. Läbi paluti ka lugeda ning allkirjastada informeeritud nõusoleku vorm (vt lisa 2);

Andmekogumisviisiks antud töö puhul sobis kõige paremini poolstruktureeritud intervjuu, sest Jehoova tunnistajate organisatsiooni liikmeid ei näe niisama avalikult meedias ühingut ja selle liikmeid töö teemat puudutavates olukordades arutlemas, seega, et luua uuringus osalejatele võimalus rääkida vabalt just neid kõnetavatel teemadel, oli selleks parim lahendus intervjuu. Intervjuu käigus kasutatud küsimused (vt. lisa 3) olid jagatud kahte suuremasse teemaplokki: sissejuhatavad küsimused ja sisuküsimused. Sissejuhatavad küsimused andsid informantidele võimaluse avada enda tausta ja rääkida üldiselt enda kogemustest koolis ja koguduses. Sisuküsimused andsid informantidele juba suuniseid täpsemalt rääkida nende kogemustest koolis ja koguduses, vastuoluliste teemade tajust, otsustusprotsessidest ja toimetulekustrateegiatest ning kriitilise mõtlemise ja refleksioonipraktikatest. Intervjuud viidi läbi läbi individuaalselt informandile sobilikus asukohas, salvestati informandi nõusolekul ja hiljem transkribeeriti sõna-sõnalt, kuid jättes välja viited, mis muudaksid isiku äratuntavaks organisatsiooni või teiste tuttavate poolt. Sel samal põhjusel avaldataantud uurimuses ka informantide nimesid, vanust ega sugu, et tagada nende konfidentsiaalsus. Uurimuses viidatakse informantidele numbriliselt, näiteks „informant 1“ . Intervjuude transkribeerimisel jälgiti võimalikult täpselt informandi enda loomulikku kõneviisi, kuid korrekteerides potentsiaalsed murdelised või kõnekeelsed vormid, mis muudaksid informandi äratuntavaks. Vastavalt vajadusele eemaldati kord- ja täiendsõnu, välja arvatud juhul, kui need rõhutasid ebakindlust, kaalumist või mõnda muud emotsiooni.

Andmekogumise järgselt intervjuud transkribeeriti ja analüüsiti, kasutades vabavaralist tarkvara QDA Miner Lite. Andmestiku analüüs toimub konventsionaalse sisuanalüüsi meetodil, kasutades abduktiivset kodeerimist.

Abduktiivne kodeerimine on kvalitatiivse andmeanalüüsi lähenemine, milles uurija alustab olemasolevatest allikatest ja teooriapõhistest koodidest, kuid täiendab või muudab neid ja vajadusel loob uusi koode selle põhjal, mida andmestik näitab. Abduktiivne kodeerimine pakub võimalust liikuda andmete ja teooria vahel, et olemasolevaid andmeid täpsustada või luua ka uusi seletusi olukorras, mil andmed ei mahu täielikult algsesse teoreetilisse raamistikku. (Delve, 2025)

Uurimuse valimisse kuulus kümme 16-24- aastast noort Jehoova tunnistajat. Valim moodustus kõigist uurimusest osavõtnud soovijatest, ning lähtus eesmärgist mõista noore kogemusi kooli ja kogudust puudutavatel vastuolulistel teemadel. Kõik informandid olid uurimuse läbiviimise hetkel või vahetult enne seda seotud Eesti üld- ja kutsharidussüsteemiga ja omasid ka aktiivselt Jehoova tunnistajate koguduse ja ühingu tegevuses osalemise kogemust.

Käesolev uurimus on saanud loa Tartu Ülikooli eetikakomiteelt (406/T-28).

3. Tulemused

3.1. Sissejuhatus

Käesolevas peatükis analüüsin intervjuuandmeid, et avada, kuidas Jehoova tunnistajatest noored kirjeldavad enda kogemusi kooli ja koguduse kontekstis. Fookus on eri olukordadel ja tähendustel, mida osalejad enda lugudes esile toovad. Peatüki eesmärk on koondada intervjuudest saadud sisu teemadeks ja tuua välja mustreid ja erisusi, mis omakorda aitavad paremini mõista, kuidas kool ja kogudus noorte vaates omavahel suhestuvad.

Tulemuste esitamisel lähtun sellest, kuidas osalejad ise enda valikuid, piiride seadmisi, kohanemist ja igapäevast toimetulekut sõnastavad. Analüüsi keskmeks on kogemuste kirjeldamine ja lahtimõtestamine: millistes olukordades tajutakse pinget, millistes kooskõla ning millised on need strateegiad või lahendused, mida noored kasutavad selleks, et kahe potentsiaalselt vastuolulise autoriteedi vahel tasakaal leida.

Antud peatükk on üles ehitatud intervjuudes enim esile kerkinud teemade alusel. Iga alapeatükk koondab ühe fookusteema ümber saadud vaated, tuues esile nii sarnasusi kui ka erinevusi. Tulemuste ilmestamiseks olen lisanud ka tsitaate, mida esitan anonümiseeritult ja olen eemaldanud isikut tuvastavad detailid.

3.2. Intervjuude analüüs ja liigendamine

Tulemuste liigendamine loob võimaluse intervjuude arusaadavamaks analüüsimiseks ja aitab neid selgemini mõista. Analüüsiks olen loonud 3 laiemat teemaplokki: „Informantide taust“, teiseks „Kogemused koolis ja koguduses“ ning kolmandaks „Kriitiline mõtlemine“. Need teemaplokid jagunevad omakorda alapeatükkideks vastavalt teema spetsiifikale ning kirjeldavad teema eri aspekte.

3.2.1. Informantide taust

Kõik uurimuses osalenud liikmed on ametlikult Jehoova tunnistajateks ristitud. Kuigi kõik informandid on sündinud või üles kasvanud Jehoova tunnistajate perekonnas, pidasid oluliseks ka kõik neist oluliseks juurde lisada, et otsus ise tunnistajaks hakata tuli loomulikult ja ilma igasuguse vanemate ega kogudusepoolse surveuseta. Informant 8 kirjeldas enda teekonda ristimiseni näiteks järgnevalt:

Ja no tegelikult ma kasvasin tunnistajate peres ... ma ise käisin ristimas kaheksateistkümne aastasena, ehk siis täpselt nagu täisealisena. Ja see oli väga teadlik otsus selles mõttes, et siis kui ma olin tiinekas, siis mul oli ka nagu see aeg, kus ma sain põhimõtteliselt pidu panna ja nagu näitasin natuke sarvi.

Samas oli ka tunnistajaid, kes käisid juba väga noorelt ristimas, kuid leiavad endiselt, et see on nende jaoks olnud õige otsus. Näiteks oli informant 4 vaid 11-aastane, kui ei jõudnud ristimisele minekut ära oodata:

No ma kasvasin üles Jehoova tunnistajate peres, et siis mind nagu õpetati selle meelsusega. Aga siis ma lõpuks ikkagi ise teen selle otsuse, ma olin üksteist siis, kui ma käisin ristimas, et siis ma ei, ma ei jõudnud ära oodata seda aega ka.

Kokkuvõttes, olenemata vanusest olid kõik uuringus osalenud tunnistajad enda otsusega rahul ja ei tunne, et see oleks olnud kellegi poolt neile peale surutud. Oli neid, kes võtsid otsuse juba väga noores eas vastu ja ka neid, kes olid hilisemad minejad ja tundsid, et tegu on otsusega, mille vastu võtmiseks on neil vaja teha rohkem uurimustööd, et enda otsuses 100% veendunud olla.

3.2.2. Kogemused koolis ja koguduses

Maailmavaated koolis

Koolikeskkond ei ole noorte jaoks üksnes ruumid õpptööks ja tulemuste saavutamiseks, vaid ka koht, kus puututakse kokku erinevate maailmavaadete ja väärtustega. Intervjuude käigus selgus, et maailmavaatelised erinevused võivad esile kerkida nii õpisisu, aga ka igapäevaste suhtlusolukordade kaudu, milleks on näiteks arutelud, naljad, eeldused või ka selles, mis tundub „normaalne“ ja mis mitte. Järgnevalt keskendun sellele, kuidas noored enda maailmavaate nähtavust koolis kirjeldasid, millistes olukordades see esile kerkis ning kuidas suhtusid sellesse koolikaaslased ja õpetajad.

Maailmavaatelised eeldused koolis

Informant 1 mainis, et enamuse tema klassikaaslaseid ei usu loojasse ning see mõjutas teda nooremas eas otseselt, pannes teda samuti kahtlema ning on näide sellest, kuidas antud informant tajus koolis „enamuse normaalsust“ maailmavaate tasandil.

Aga nagu ma mõtlesin selle peale, et enamuse klassikaaslasi nagu ei usu sellesse, et oleks looja. Seepärast ma tunnen, et seda, et nii-öelda eakaaslaste surve natuke mõjutas esialgu mind selles suunas, et kuigi ma olin usklikust perest, tekkis nagu kahtlus, et kas jumal on seoses sellega olemas, et enamuse klassikaaslasi ei usu seda.

Informant 1 kirjeldas siinkohal mitte üksikut arvamust, vaid dominantset tausta, mille suhtes ta enda usku ja selle kahtlust positsioneeris ning just see oli tema jaoks maailmavaatelse normi tajumine koolis.

Informant 6 kirjeldas kogudust kui keskkonda, kus õpetati viisakust, sõbralikkust, armastav olemist ja mitte vandumist. Koolis aga tajus ta, et need moraalinormid tegid ta teistsuguseks ja „kummaliseks“ ning tekitasid võõristust. Kogetut kirjeldab informant 6 järgnevalt:

...koguduses sa oled kogu aeg üles kasvatatud niimoodi, et sa oled viisakas, sa oled sõbralik. Et, isegi kui sa võib-olla ei tunne, et keegi meeldib sulle, siis sind on õpetatud kogu aeg olema nagu armastav ja, ja niisugune, et sa ei vannu ja kõik niisugune, aga koolis see, see pigem tekitas nagu sellist võõrastust. Et sa oled hästi erinev teistest, sa paistad silma sellega, et see on pigem nagu kummaline, seetõttu sa pidid nagu natuke nagu justkui tõmbama tagasi.

Antud informandi puhul on näha, et maailmavaate kokkupõrge tuleb ka sotsiaalsetest eeldustest, st sellest, mis on „tavaline“ keel, käitumine ja suhtlusnormid.

Kokkuvõttes tajusid 9 informanti 10st ühel või teisel määral maailmavaatelist eeldusi koolis. Informant, kes maailmavaatelist eeldusi koolis ei tajunud, mainib küll üksikuid juhtumeid (näiteks hümnide laulmine), kuid tema läbiv sõnum on, et kool ei pannud talle selletõttu survet ega nõudnud ka kindlat käitumist. Pigem oli tema „taust“ koolile teada ja kõik maailmavaatelised teemad läbi räägitud.

Maailmavaade õpisisus

Üks läbivamaid õpisisu erinevusi kooli ja koguduse vahel, mis toodi välja kõigi informantide poolt, oli evolutsiooniteooria kui õppekavaga seotud koht, mida

informandid nimetasid maailmavaateliseks erinevuseks. Kuna evolutsiooniteooria puhul on aga tegu niivõrd „populaarse temaga“, siis sellest tuleb täpsemalt juttu allpool.

Teiseks korduvaks või õpisisult kooli ja koguduse seiukohalt erinevaks teemaks nimetasid informandid riigikaitset/patriotsimi/poliitikat. Riigikaitseõpetus ilmnes koolis kas kohustusliku ainenä või oli osa koolikultuurist. Informant 2 kirjeldab, kuidas riigikaitse õpetuses õpetaja hoiakud ja rahvuste käsitus läks vastuollu tema südametunnistusega ning ta taotles asendustegevust, mille ta ka sai:

Põhimõtteliselt mul on siin kirjas riigikaitseõpetuse tund. ... Ja siis noh, nagu esimesed tunnid vist ma ikkagi, kas oli nii, et ma olin ära seal, siis ma sain aru, et ma ei tea, see pole nagu päris see, ... õpetajal olid mingid seisukohad, mis võib-olla ei klappinud sellega, mis minu meelest on õige. Nagu ta ei suhtunud hästi mingitesse kindlatesse rahvustesse, ... mitte ainult riiki, vaid ka riigi, nagu inimesed jah, ... vaid lihtsalt, et inimestesse selline suhtumine. Ja oli kindlalt nagu teisi rahvuseid ka kindlalt, kellest ta niimoodi rääkis, aga jah, et see läks nagu vastu mu südametunnistusele. ... ma siis seletasin seda, olin nagu miks ma ei taha osaleda selles tunnis ja ma lõpuks sain koolilt loa, et midagi muud teha selle asemel.

Teised informandid mainivad ka, et riigikaitse õpetus oli küll kohustuslik aine, kuid mainitakse ära, et seda on püütud kujundada nii, et ka Jehoova tunnistajatest õpilased saaksid selle läbida ilma relvaõppeta või selle asemel teha kooli poolt väljapakutud alternatiive. Jutuks tuli ka kooli rõhuasetus lipule (seda peamiselt Ameerika kontekstis) ning hümnile ja rõhutatakse, et Jehoova tunnistajad ei löö kaasa poliitikas. Riigikaitse tundide puhul on näha, et erinevus ei pruugi olla puhtalt akadeemiline, vaid ka õpisisuks peetav osa, mis käsitleb kodanikuks olemist ning seda, kuidas teemat õpetatakse (ja kas noorel on võimalik valikuliselt osaleda).

Mitu informanti pidasid õpisisu maailmavaateliseks kohaks ka ühiskonnaõpetuse ja perekonnaõpetuse, eriti peremudelite ja suhtemudelite teemasid. Informant 2 toob välja, et koolis räägiti eri peremudelitest, ühesooliste suhtest ja kärgperedest ning võrdleb seda koguduses õpetatuga. Informant 1 toob välja, et kui koguduses õpetatakse põhimõtteid, siis koolis eraldi „elupõhimõtete tundi“ ei ole. Informant 4 nimetab „eetikaküsimusi“ (abiellumine, suhted), kui valdkonda, kus põhimõtted erinevad, kuid tuues välja, et kooli käsitus teemal on pigem informatiivne:

...mingil määral eetikaküsimused on, onju, et noh, meil on nagu mingisugused nagu reeglid ... põhimõtted on parem öelda, et põhimõtted, mille järgi me elame, onju, eetikaküsimustes, no kasvõi nagu abiellumine, suhted ja sellisel viisil, siis on erinev. ... no koolis see eetikaküsimus, see kuidagi, nad ei suru seda peale,

vähemalt minul ei olnud nagu surnud, surunud peale kunagi, et noh, see on nagu nii isiklik asi, et siis noh, ei tulnud kuidagi, et oleks probleemi, pigem see oli informatiivne, üldine rääkimine seal.

Sarnasuse poolelt töid mitmed informandid välja, et koolis on need teemad sageli kirjeldavalt või informatiivselt, samal ajal kui organisatsioonis on suurem rõhk normatiivsetel põhimõtetel.

Maailmavaateliselt tundlikuks kohaks osutus ka kohustuslik kirjandus ja tekstivalik. Näiteks kirjeldab informant 2, kuidas teatud kirjandus, mis sisaldas okultismi ja deemoneid, tekitas temas küsimusi ning ta toob välja, et mõned õpilased sellises olukorras paluvad asenduskirjandust. Informant 6 räägib noortekirjandusest, mis ei sobinud vägivalla ja ebamoraalsuse tõttu ning ka tema taotles asendusteksti:

...mul oli nii ebamugav seda lugeda. Ja see oli kohustuslik kirjandus ja ma nagu ütlesin, et mulle ei meeldi seda lugeda, seega ma pakkusin muud raamatut lugeda selle asemel ja oi, neile ei meeldinud see, see mõte, et nagu teatud selliselt paindlikult, et anti mulle järgi, et okei, sa ei pea seda lugema.

Kohustuslik kirjandus on hea näide akadeemilisest õpisisust, kus maailmavaade ei avaldu milleski, mida õpetatakse, vaid selles, mida peetakse sobivaks ja mitesobivaks ning selles, kuidas noor enda selles kõiges positsioneerib.

Oli ka informante, kes rõhutasid, et ka koosolekud koguduses on nende jaoks haridus, kuid pigem teist tüüpi, võrreldes kooliga. Informant 10 rääkis, et koguduses õpetatakse Piibli põhjal ja rõhutatakse enese hoidmist (nii mentaalselt kui ka füüsiliselt) ja vastandab seda koolis nähtud pidutsemiskultuurile. Informant 1 toob võrdluse, et kui koolis õpitu on rohkem teoreetiline, siis koguduses saab pigem praktilisi oskusi:

... kui võrrelda neid siis koolis võib-olla rohkem teoreetilisi teadmisi just, siis nendel koosolekutel on rohkem nagu konkreetseid, mingid eluolukorrad, ma ei tea, kuidas otsida endale nagu head abikaasat või kuidas teistele andestada või ma ei tea, igasugused eriteemad. ... ehk siis kui võtta neid, seda haridust, mis just koosolekul ma olen saanud, siis eriliselt on seal nagu sellised praktilised elu, elu mõtted.

Kokkuvõttes kirjeldavad informandid koguduse õpetusi sageli kui väärtus- ja käitumusnorme ning praktilisi eluks vajalikke oskusi ja koolisisu kui erinevaid suuremaid maailmaseletusi, mille hulgas tuuakse esile ka institutsionaalsed kodaniku ja riigi raamid.

Maailmavaade suhtluses

Mitmes intervjuus selgus, et koolis tajutakse „enamuse“ maailmavaadet, mis mõjub kas vaikselt surve või enesekontrolli vajadusena. Näiteid tsitaatidena:

Informant 1: „... *enamus klassikaaslasti nagu ei usu ... seepärast ma tunnen, et ... eakaaslaste surve natuke mõjutas.*“

Informant 2: „... *koolis ... see pigem tekitas ... võõrastust ... sa paistad silma ... seetõttu sa pidid ... tõmbama tagasi.*“

Informant 3: „... *koolis noh, enamus olid ikka ilmalikud ... päris suur erinevus:*“

Siinkohal tuleb välja, et informandid seovad maailmavaate erisuse sellega, et koolis on nõ „teistsugune normaalsus“, millesse nad kas püüavad sulanduda või tunnevad eristumist.

Mitmel juhul tuli ka teemaks klassikaaslaste uudishimu ja teatud teemade sotsiaalne tõlgendamine. Oli klassikaaslaseid, kes tundsid huvi ja uurisid, miks tunnistajad näiteks sünnipäevadel ei käi, aga oli ka neid, kes mitteosalemist ja pidustustel laulude mitte kaasalaulmist ebaviisakusena tõlgendasid. Näiteks tõi informant 2 välja, et pigem inimesed tunnevad huvi selle vastu, mida ta usub:

... ma olen just tundnud, et inimesi huvitab, mida ma usun või nagu mida ma üldse arvan. Et võib-olla see, et ma ei teinud usku oma nagu iseloomuks vaid see on lihtsalt see by default, kes ma olen nagu identiteet põhiliselt.

Informant 6 tõi aga välja olukorra, mil eakaaslased teda ebaviisakas pidasid:

... aga eakaaslased kuidagi võtavad seda ebaviisakusena, et, et miks sa ei tule sünnipäeval, et kas sa ei hooli minust või nagu teised kõik tulevad

Siinkohal on näha, et on suur erinevus selles, millise signaali võib tegu eri maailmavaadetest tulenevalt suhtluse tasandil inimesele anda.

Sõnade valimine ja hirm jätta vale mulje oli samuti üks läbinumaid teemasid. Mitu informanti kirjeldasid, et kõige keerulisem ei ole alati seisukoht, vaid see kuidas sa seda seisukohta seletad ja kirjeldad, ilma, et jätaksid ründamise või pealesurumise muljet. Informant 1 toob selgelt välja, et ei soovi enda arvamust kellelegi teisele peale suruda: *Ei taha oma arvmaust kellelegi teisele peale suruda*

Informant 6 toob aga välja, et kui keegi midagi kriitilist ütleb, võib ta sootukski täiesti lukku minna ega leia õigeid vastuseid:

... ja keegi toob välja mingi hästi kriitilise seisukoha, et kui inimene on hästi kindel millestki, siis ma jään nagu täiesti lukku, et ma võin olla nagu lugenud, ma tean, mis see on ja too hetk ma lihtsalt, mul ei tule mitte midagi välja ja siis jätabki mulje, ... et kuule, kas sa ise ka usud,

Nende näidete puhul joonistub hästi välja, kui elusaks muutavad maailmavaatelised erinevused ja arusaamad ning seda just olukordades, mil on vaja selgitata enda piire, ilma kedagi survestavalt ja allasuruvalt. Need on olukorrad, mida informandid kirjeldasid pingekohana.

Õpetajate suhtumine, täpsemalt negatiivne hoiak ja lugupidamatus oli teema, mis samuti esile kerkis. Mõnes intervjuus tuli välja, et maailmavaatelised erinevused suhtluses on probleemsed siis, kui informant tajub lugupidamatust või faktina pealesurumist, aga ka õpetaja üldist negatiivset hoiakut. Informant 4 toob enda koolikogemustest järgnevaid näiteid:

... mulle ei meeldinud selle tunni käigus see, et õpetaja esitas seda kui fakti, nagu terve ainega, nagu ta esitas seda kui fakti, et niimoodi on olnud ja see minu jaoks tekitas küll niisugust tunnet, et nagu kui õpilane ei tea, tal ei ole oma arvamust, siis nagu talle lihtsalt surutakse see peale, et niimoodi on olnud.

...

... ta (õpetaja) ütles, et noh, et nagu võib-olla kuskil kaugel on mõned inimesed, kes usuvad midagi muud, et keegi kuskil kaugel on midagi teinud selle maakera jaoks. Ja siis ta näitas mingi jääaja klippi nagu sellest oravast, kes pani nagu mingi selle tammetõru, siis tekkisid kontinendid ja siis oli tund läbi. Ja siis oli küll, et nagu, et noh, ma arvan, see on ainuke hetk olnud, kus ma tõesti olin nagu kuidagi pahane, lihtsalt, et lugupidamist ei ole inimeste suhtes, kes nagu usuvad teistmoodi

Sellised näited avavad meile olukordi, mida ei koge mitte ainult Jehoova tunnistajatest lapsed/noored vaid suure tõenäosusega ka teiste maailmavaadetega õpilased. Selline ebaprofessionaalne ja lugupidamatu suhtumine õpetaja poolt võib potentsiaalselt tekitada olukordi, mil õpilane hoiab endasse ei ole enam huvitatud suhtlemast nii õpetajate aga ka kaasõpilastega.

Nõudlikema õpetajatega heade suhete hoidmiseks on mitmed informandid kasutanud eri suhtluse hoidmise strateegiaid, näiteks: kompromiss, vastu tulemine, vaikimine ja selektiivne osalemine. Mitmeid informandid kirjeldavad, et maailmavaate erinevus ei tähenda automaatselt konflikti. Informant 3 tõdes, et ei lähe õpetajatega vaidlema, vaid tõdeb asjaolu, et üks usub üht ja teine teist:

... ma ei lähe õpetajale ütleva, et noh, tegelikult see on valesti või tegelikult see nii ei ole. Et lihtsalt sa ütled, okei, tema usub seda, mina usun seda ja nii on.

Informant 6 tõi aga välja, et kui temale tuldi millegagi vastu, oli ka tema alati valmis midagi selleks tegema või olenevalt olukorrast ka rohkem tegema, et näidata üles tänu ja samal ajal hoida ära potentsiaalseid lahkkelisid:

Aga, aga on jah, kindlad ei-d, ... mina nagu isiklikult olen alati püüdnud tulla võimalikult palju vastu. Et teha siis näiteks lisaülesandeid või osaleda üritustel, kus ma näiteks ei taha ... ma nagu teen selle ekstra sammu ja tulen vastu, et okei, et ma teen siis seda või, või ma aitan kuidagi õpetajaid rohkem või, või teen mitte vingudes näiteks midagi, et lihtsalt teha omalt poolt mingi samm. Et see nõudis rohkem energiat, aga, aga lihtsalt see aitas suhteid hoida, et, et ei läheks vastuollu midagi.

Maailmavaadete erinevus väljendus noortel koolis ja koguduses väga eri viisidel. Nooremas eas võrreldi end rohkem teiste õpilaste või enamusega koolis, oli kokkupuuteid eakaaslastega, kes saab tulenevalt maailmavaatelistest erinevusest suhtluse osas hoopis teise signaali kui mõeldud oli, kriitikaga toimetulekut ja koostööd õpetajatega, kellega ei pruukinud vastastikune autus enesest mõistetav olla.

Kogetud tagajärjed

Kogetud tagajärgedena tõid informandid peamiselt välja:

Sotsiaalsed tagajärjed

Kõige sagedasem kogetud tagajärg oli see, et noor tunneb end teistsugusena ja peab seetõttu „tagasi tõmbama“ või arvestama sellega, et teisevad loevad tema maailmavaatest tulenevaid erinevusi teistsuguse signaalina kui see mõeldud oli.

Emotsionaalsed tagajärjed

Teiseks suureks tagajärjeks oli emotsionaalne koormus. Noored tundsid koolis pinget ja ebamugavust ning mõnel juhul ka pahameelt ja lugupidamatust.

Akadeemilised tagajärjed

Akadeemilise poole pealt toovad informandid välja hindeid, lisaenergiat ja alternatiivülesandeid. Informant 4 tõi ka välja, et vahepeal tuleb kaotada hinne või leppida halvema tulemusega:

No ma mäletan vähemalt ühte olukorda, kus ma sain (halvema hinne), siis me pidime tantsima nagu mingi asjaga, siis noh, me õppisime selle tantsu ära tunnis,

aga siis nagu ükshetk oli see, et me pidime esinema sellega, aga kuna ma ei esinenud, siis ma sain nagu hinde allapoole ...

Identiteedi ja enesekuvandi tagajärg

Intervjuudes tuleb esile ka kahtluse ja enesekindluse teema. Informandid on toonud välja, et kogevad mingil hetkel kahtlust või tunnevad vajadust enda kuuluvust varjata.

Noored kirjeldavad maailmavaatelist erinevauste tagajärgi enamasti praktiliste ja suhtluslikena. Nad toovad välja, et peavad tegema valikuid osalemise ja mitteosalemise vahel, peavad selgitama oma piire ja kogema aeg-ajalt võõristumist ja arusaamatusi ning leppima kas lisatöö või halvema hindega.

Evolutsiooniteooria

Intervjuudes toodi suures osas üheks keskseks erinevuseks kooli ja koguduse vahel evolutsiooniteooriat ja selle õpetamist koolis. Antud teema kerkis esile konkreetsete õpisisude näidetena, mistõttu leidsin vajalikuks antud teemast ka eraldi alapeatükk kirjutada. Antud peatükis annan ülevaate selle õpisisust, millisel viisil osalejad seda teemat sõnastasid, millised olid nende kogemused seoses evolutsiooniteooria õpetamise ja käsitlemisega koolis ning kuidas nad kirjeldasid enda toimetulekut nendes olukordades.

Õpisisu ja olukorrad

Kõigi intervjuude põhjal kujunes evolutsiooniteooria üheks tüüpilisemaks näiteks kooli õpisisu tasandil, mille põhjal kirjeldati kooli ja koguduse maailmaseletuse erinevust. Informant 7 ütles, et evolutsioon on ilmselt see, mis kõigil esimesena pähe tuleb, kui mõelda vastuolulistele teemadele koolis:

No esimese asjana tuleb pähe, on ju evolutsioon versus loomine, et, et see on, see on läbi aegade.

Suures osas seostavad informandid evolutsiooni peamiselt bioloogiaga ja mõnel juhul ka geograafiaga või laiemalt maailma alguse teemadega.

Informantide käsitlest tuleb välja, et evolutsiooni käsitus ja õpisisu ei ole alati sama. See võib olla nii lühike ja formaalne (näiteks põgus tunnikontroll) aga ka pikem ja süvitsi (käsitletakse terve aine jooksul või on osa pikemast kursusest). Informantidelt 4 ja 5 tulevad ilusti välja mõlemad käsitlused:

Informant 4: „... see oli pigem selline ühe-kahe tunni teema, et ... tunnikontroll ... ja lähme edasi.“

Informant 5: „Kutsekas oli ... geograafiaõpetaja, kes põhimõtteliselt terve aine ... õppisimegi evolutsiooni ...“

Tihti peale ei olnud probleemiks see, kui põgusalt või süvitsi teemat õpiti. Sellest, kas teema muutus maailmavaateliseks olukorraks või mitte, sõltus tihti peale sellest, kuidas õpetaja teemat esitas. Informandid 1 ja 5 ütlesid, et see, kuidas evolutsiooniteooriat koolis käsitleti sõltus vägagi õpetajast endast. Informandid 3 ja 4 ütlesid, et neile tekitas evolutsiooniteooria õppimine pahameelt, sest õpetajaid esitasid seda faktina. Informant 1 koges survet, tundes, et õpetaja peamine eesmärk oli tõestada, et kõik on ise tekkinud. Lisaks toob informant 5 veel välja, et oli ka olukord, mil õpetaja isegi ei uskunud evolutsiooni, kuid pidi seda siiski õpetama, sest nii oli ette nähtud.

Mitmed informandid kirjeldasid, et evolutsiooniteooria peale võis tulla ka töö ning siis oli oluline teada, kas see lubab „vaba vormi“ või eeldab kindlat järeldust. Informant 5 meenutab, et sai enda töö esitada vabas vormis, mitte ei pidanud seda ära tõestama:

... loomulikult ma sain enda töö esitada nii-öelda pigem vabas vormis, et ei olnud sellist, et ma pean evolutsiooniteooriat nüüd ära tõestama ega midagi, et see oli lihtsalt üldine töö mingi looduse fenomeni kohta.

Informant 4 rääkis aga, et võttis evolutsiooniteooriat pigem kui silmaringi laiendamist:

... ma mõtlesin, et noh, et tegelikult on nagu tore teada selle kohta ja nagu päriselt mõista, et okei, et miks nagu mida inimesed siis usuvad, et kui nad nagu usuvad evolutsiooni ja siis ma nagu võtsin seda täiesti nagu teadmiste puhul lihtsalt, et on nagu hea teada.

Nende näidete puhul saan öelda, et kuigi evolutsiooniteooria oli üks peamisi vastuollu minevaid teemasid, siis selle õppimine ja õpetamine sõltus vägagi õpetajast. Oli noori, kellel olid negatiivsemad ja noori, kellel positiivsemad kogemused ning võimalusel kasutati olukorda ära selleks, et enda silmaringi laiendada.

Kogemused ja suhtlus klassis

Klassiruumi kontekstis tuleb informantide kirjeldustest välja päris mitu korduvat olukorra tüüpi. Mõnes intervjuus on see väga selgelt positiivse kogemusena välja toodud. Informant 7 rääkis, et tema õpetaja oli avatud ja lubas tal enda seisukohti selgitada:

Ja evolutsioon ja nendega samamoodi on, õpetajad on väga avatud ja nii, et alati räägitakse, et on kaks, kaks seda, et mõned usuvad loomist, mõned usuvad

evolutsiooni, onju. Nead õpetavad evolutsiooni, aga nii palju kordi on see, et nad on, davai, seleta oma uskumusi, onju, ja sa saad seda teha ja nad olid nagu, ei mata sind maha sellepärast, selles mõttes on üliäge.

Mõned informandid rääkisid ka, et, et nad ei näe põhjust õpetajale vastu hakata. Toimus selge eritus selle vahel mida õpetatakse ja mida informant ise usub. Informant 3 ütles, et tema ei lähe õpetajale ütlema, et õpetatu on vale:

... kuigi seda õpetatakse nii-öelda faktina, siis noh, ega ma ei lähe õpetajale ütlema, et noh, tegelikult see on valesti või tegelikult see nii ei ole. Et lihtsalt sa ütled, okei, tema usub seda, mina usun seda ja nii on

Kuigi kogemustest klassikaaslastega või klassis üldiselt seoses evolutsiooniteooriaga ei räägitud, selgus siiski, et on olnud olukordi, mil noored on pidanud enda seiskohad jätma selgitamata ja leppima lihtsalt asjaoluga, et üks osapool pooldab üht varianti ja teine teist. Küll aga oli ka olukordi, mil suhtlus õpilase ja õpetaja vahel oli hea ning õpilasel avanes ka võimalus enda uskumusi klassiga jagada.

Noore positsioneerimine ja identiteedi nähtavus

Positsioneerimise ja identiteedi nähtavuse puhul tulid välja ka olikorrad, kus noored ei hakanud vaidlema, kuid selgitasid enda vaateid, kui selleks võimalus oli. Intervjuude põhjal saab väita, et informandid ei tee klassis võitlust, samas ei varja ka enda usulist vaadet, kui selle kohta küsimus või arutelu tekkima peaks. Informant 1 selgitab, et soovib väga enda arvamust seletada, kui selleks võimalus tekib:

... ma tunnen, et ma soovin seletada oma arvamust või seda kuidas mina näen seda teemat mõlemas olukorras nagu meid ka ka piibli järgi õpetatakse.

On noori, kellele meeldib rohkem esineda kui teistele ja ollakse valmis enda uskumustest teistele rääkima. See ei ole aga kõigi puhul nii.

Mõned informandid ei rõhuta klassiarutelu, vaid seda, kuidas nad said mõne ülesande kaudu enda vaateid jagada. Informant 5 meenutas enda kogemust antud teemal järgnevalt:

... tegime seal ka enda iseseisvaid töid. Ja selle põhjal tegelikult tekkis mul ka võimalus, ma küll ei rääkinud nagu klassi ees,

Noore enda positsioneerimine ja identiteedi nähtavus evolutsiooniteooriat käsitledes näitab meile, et kuigi oli läbiv soov enda uskumusi teistega jagada, erinesid õpilased selle

poolest, et kes soovis enda uskumisi kui identiteedi osa avalikult klassi ees kõigile jagada ja kes soovis seda jagada kirjalikul teel iseseisva töö puhul.

Kooskõla/pinge, järeldused evolutsiooni teemal

Evolutsiooniteooria käsitlemisel ja sellega kaasnenud kooskõlasid, pingeid ja järeldusteni jõudmisi kirjeldasid informandid erinevalt. Näiteks soovis juba ülal tsiteeritud informant 1 enda maailmavaateid seletada, kuid rõhutades seejuures, et ei soovi neid kellelegi peale suruda, kindlasti aitasid ka head suhted õpetajatega. Antud informandi puhul on selgelt näha, et identiteet tuli esile siis kui teema tuli, küll aga ei muutnud ta seda konfliktiks.

Informant 3 ütles eelnevalt aga otse, et ei lähe õpetajale vastu vaid teeb vahet „mina usun“ ja „tema usub“ vahel. Identiteedi nähtavust kirjeldab ta pigem muutuvalt, varem pigem ei maininud enda maailmavaateid, nüüd räägib nendest rohkem avalikumalt:

Et nii-öelda varem ma rohkem pabistasin selle teema pärast ja võib-olla võitsin pigem noh, ma ei tähenda saladuses, aga ühesõnaga kui ei tulnud jutuks, kui ei olnud põhjust mainida, siis ma nagu ... Aga nüüd, ... ma olen ka hakanud rohkem nagu avalikumalt rääkima, et kui ikkagi keegi ütleb midagi, mis mul kohe seostub enda usuga, siis ma nagu proovin seda vestlusesse tuua ja nii edasi.

Informandi 7 seisukoht oli aga see, et tema ei vaidle, kuid kui teema tuleb jutuks, siis võib jagada, kui õpetajad ja eakaaslased on avatud:

... et selles suhtes on, on sellega hästi olnud, et kui kõik asjad ära seletada ja samas näidata, et, et ma ikkagi teen neid noorte asju, mida noored ikka teevad, et ma ei ole sellepärast mingi, ma ei tea, kust teisest maailmast tulnud, siis, siis nad on sellega täiega fine olnud.

Evolutsiooniteooria juures kirjeldasid informandid enda positsioneerimist, toodi välja näiteid mitte vaidlemisest ja eristamisest selle osas, mida keegi usub. Jutuks tuli ka identiteedi nähtavus ehk see, kas õpilane üldse võttis sõna ja kui, siis millisel viisil ta seda tegi.

Kõigi informantide jutus kujunes kõige sagedasemaks ja selgemaks õpisisuliseks näiteks evolutsiooniteooria, millega kirjeldati kooli ja koguduse vahelist erinevust. Informantide kirjelduste põhjal selgus, et evolutsiooni esines koolis mitmes vormis: teema tähtsus olenevalt ainekult ja kooliastmest ning käsitluse sügavus. Seega see, kuidas keegi evolutsiooniteemat koolis koges, sõltus suuresti sellest, milline oli ainemaht,

koolisaste aga ka õpetaja õpetamisstiil. Õpetaja saab siinkohal oluliseks märksõnaks, sest kõige selgem muster kujunes intervjuude vahel välja sellest, kuidas õpetaja teemat raamistas. Oli õpetajaid, kes esitasid teemat neutraalselt, neid kes õpetasid seda fakina ja ka neid, kes tundsid vajadust teema faktilisust tõestada. Klassiruumi kontekstis jäi osadel informantidel evolutsiooniteooria pigem lihsalt „õpitud teemaks“, teiste puhul oli see aga selgelt koht, kus tuli mõelda selle üle, kuidas ja mis viisil enda usku koolis väljendada. Noored positsioneerisid end olenevalt olukorrast ja keskkonnast ka erinevalt. Kokkuvõttes ei kirjelda informandid evolutsiooniteooria teema puhul üht ainuõiget tulemust vaid pigem spektrit.

Vastuoluliste teemadega toimetulek

Käesoleva uurimuse üheks peamiseks eesmärgiks oli teada saada, kuidas tulevad toime Jehoova tunnistajatest noored, kui on ühes või teises olukorras vaja kokku puutuda vastuoluliste teemadega. Läbiviidud intervjuud kinnitavad, et rohkem või vähem pidid noored tunnistajad koolis ka vastuoluliste või maailmavaateliselt tundlike teemadega kokku puutuma. Sellised vastuolulised olukorrad ei tähendanud aga alati otsest konflikti, vaid võisid ka avalduda ebamugavuse, ettevaatlikuse või vajadusena enda sõnu valida. Järgnevalt avan detailsemalt, kuidas noored ise kirjeldasid sellistes olukordades tegustemist: millal nad eelistasid enda seisukohti selgitada, millal hoida distantssi, millal vaikida või teemat vältida ning millised tegurid nende valikuid mõjutasid.

Kuidas vastuolulised teemad üles kerkisid?

Intervjuudes kerkisid vastuolulised teemad üles peamiselt viie erineva „kanali“ kaudu, millest esimeseks oli õppekava ja aine sisu. Toodi välja, et vastuolulised teemad kerkisid üles just siis, kui neid õpetati (näiteks eelenavalt analüüsitud evolutsiooniteooria). Küll aga oli ka üheks levinud sisuks peremudelid ja suhteteemad ühiskonna- ja perekonnaõpetuse tundides. Ära märgiti ka teatud kohustusliku kirjanduse valikud, millest võisid vastuolulised teemad üles kerkida. Informant 3 avab teemat järgnevalt:

... koolis meile õpetatakse evolutsiooniteooriat. Ja siis ongi, et saalis me õpime ju, et nii-öelda et jumal lõi inimese, ...

Klassiruumiarutelu ja küsimused olid samuti suureks käivitajaks. Vastuolulisus ei tekkinud mitte ainult õpisisust vaid pigem sellest, kuidas klassis nendel teemadel räägiti

ning kuidas noor enda selles kõiges positsioneerima pidi. Informant 5 võttis vastuoluliste teemade õppimist kui muus eas ega keskendud sellele liialt, kui vajadust ei olnud:

Noh, aga kuna see on nii-öelda kohustuslik õppeprogramm ... sellist kuidagi suurt arutelu ega juttu ei olnud, sest see oli pigem selline. Ma ei tea, isegi ühe-kahe tunni teema, ... lähme edasi...

Mitmel informandil kerkisid vastuolulised teemad esile koolisündmuste ja rituaalide kontekstis. Sellised olukorrad ei ole enam seotud niivõrd õpisisuga, vaid pigem koolikultuuri ja tavadega. Nende tavade tulemusel kerkivad vastuolulised teemad justkui ise, sest koolis tehakse kõigiga midagi koos ja just sellises olukorras muutuvad erinevused nähtavaks. Informant 1 puhul tuli välja kõige klassikalisem näide, milleks oli sünnipäevadel mitte osalemine:

... ma ei ole isiklikult võtnud osa näiteks sünnipäevadest, siis see on nagu koolis regulaarne tegevus ...

Paljud informandid kirjeldasid ka, et vastuolulised teemad kerkivad üles ka eakaaslaste kommentaaride ja „normaalsuse“ surve tõttu. Sellistel puhkudel ei pruugi vastuoluline teema olla debatt eri osapoolte vahel vaid saab pigem tähenduse selle kaudu, mis on „normaalne“ ja kuidas teised sinu käitumist loevad ja tõlgendavad. Informant 7 jagab näiteks olukorda, mil klassikaaslased arvasid, et tema usukumused on veidrad:

Klassikaaslased leidsid, ... et see on veidi veider... Aga neil ei olnud otseslt selle vastu midagi.

Vähe mainitud, kuid siiski omaette oluline vastuoluliste teemade käivitaja oli ka ajakava ja rollikonflikt. Sellised vastuolulisus kerkis teemaks pigem siis, kui koolis peetavad pidustused (klassiõhtud jm tegevused), juhtusid olema samal ajal, mil informandi koguduses pidi parasjagu koosolek toimuma. Noor koges siinohal olukorda, kus teised võivad uurida ja survestada, millise valiku ta lõpuks teeb. Informant 6 meenutab, koolis sattusid alati erinevad sündmused samale õhtule koosolekutega ning see tekitas klassikaaslastes huvi ja küsimusi, et millise valiku informant teeb:

... näiteks on kaks korda nädalas koosolekud ja üks on nädala sees ja absoluutselt ükskõik, mis nagu sündmus koolis oli, see oli alati koosoleku õhtul, et see sattus alati sinna. Ja, ja siis tekkis niisugune nagu konflikt selle vahel, et kumma sa valid, et oli pidevalt see küsimus, et kas sa siis nagu üks kord, ... , sa käid kogu aeg koosolekutel, kas sa ei või üks kord nagu nii-öelda järele anda.

Intervjuud viitavad sel juhul sellele, et vastuolulised teemad ei tule koolis esile ainult suurte maailmavaateliste küsimuste ja teemade üle arutledes, vaid ka väga sageli praktilistes ja igapäevastes olukordades. Olgu selleks siis üritused koolis, suhtlus eakaaslastega või hoopis ajakava konfliktid, need on kanalid, läbi mille muutub noore jaoks nähtavaks kooli „normaalne“ ja koguduse „normaalne“.

Toimetulekut mõjutavad tegurid

Seda, kuidas tunnistajast noor vastuoluliste teemadega koolis toime tuleb, mõjutab suures osas klassiruumi turvalisus. Kui noor tajus, et õpetaja on rohkem avatud, oldi ka ise valmis rohkem kaasa rääkima. Kui aga õpetaja raamib mõne vastuolulise teema ainuõigena, kalduti pigem distantsti või äärmisel juhul ka vaikimise poole. Informant 1 meenutas, et tema õpetaja oli rohkem avatud, millest tulenevalt oli ka vabadus jääda oma arvamusele:

... kui olin põhikoolis, siis seal oli õpetaja, kes oli nagu suhtumisega. et esitleb materialit mis on õpikus, aga ütleme jääb võimalust jääda oma arvamusele... .

Üheks levinumaks toimetulekuviisiks oli ka eelanevalt mainitud kooli enda paindlikkus ja alternatiivid. Kui tunnistajast noor ei saa osaleda kooli üritustel või teatud tundides, mängib olulist rolli see, kas kool tuleb vastu ja on valmis pakkuma õpilasele alternatiive ülesande läbimiseks. Intervjuudest joonistus välja, et kui kool ja õpetaja pakuvad alternatiive, saab noor hoida distantsti ilma konfliktita, kui aga alternatiiv puudub, on vaja vaikida või kannatada tagajärgede all. Informant 4 ütles, et sai sellestes olukordades alati õpetajaga koos alternatiivid leida:

Ma selles mõttes rääkisin alati õpetajaga läbi ... alternatiive, et kuule, mulle niisugusne ei sobi, et kas me teeme nagu, saaks kuidagi muud moodi ja.

Oluliseks aspektiks toimetuleku osas võib lugeda ka eakaaslaste reaktsioone ja sotsiaalset tähendust, mille põhjal noor tunnistaja lõpuks enda sees otsuseni jõudis, kuidas teatud olukordades käituda. Surve ja valetõlgendus pani informante hoidma rohkem distantsti või enda sõnu valima, neutraalne või huvitatud keskkond lõi seeest aga võimaluse lihtsalt ja avatumalt rääkida. Informant 1 meenutab, et algklassides mõjutas teda teiste arvamus, mis tekitas kahtlusi:

Seepärast ma tunnen, et seda nii-öelda eakaaslaste surve natuke mõjutas esialgu mind selles suunas, et kuigi ma olin usklikust perest, tekkis nagu kahtlus, et kas jumal on seoses olemas sellega, et enamus klassikaaslast ei usu seda.

Kui suureks teguriks toimetulekul on väliskeskkond, siis veel suuremaks mõjutajaks on see, milline on inimese iseloom. Mitmes intervjuus tuuakse välja, et koolis vastuoluliste teemadega toimetulek sõltub suures osas ka sellest, kas inimene on pigem vaiksem või rohkem avatud. Need on tegurid, mis mõjutavad seda, kas noor räägib aruteludes kaasa või jääb pigem tahaplaanile. Informant 2 võrdles antud olukorras asjaolu, et sai klassikaaslastega ilusti läbi, aga kui tema iseloom oleks olnud teistsugune, oleks võinud ka potentsiaalselt konflikte tekkida:

... mingisugune pinge võib-olla oleks tekkinud nagu koolikaaslastega, ..., kui mu iseloom oleks veidi teistsugune, nagu. Ma arvan, ma lihtsalt ei ole sellise iseloomuga... .

Olulisteks faktoriteks, mis toimetulekut mõjutasid olid kindlasti ka vanus ja enesekindlus ning see, kuidas noort tunnistajat koguduses koolis ees ootavateks olukordadeks ette oli valmistatud. Mitmed intervjuud kinnitasid, et toimetulek on ajas muutuv. Nooremas eas oli lihtsam öelda, „usk ei luba“ ja jäädi veidi kohmetuks, vanemas eas oli aga oskuseid juba rohkem, et enda seisukohti selgitada. Informant 6 tõdes, et temal oli hirm valesti vastata ja endast halb mulje jätta:

... lihtsalt hirm on selle ees, et sa ei oska vastata. Või nagu sa ütled midagi, mida sa tegelikult ei mõtle, et see hirm on nii tugev, et, et äkki kellelgi jääb nagu halb maik lihtsalt sellepärast, et ma ütlesin kuidagi valesti midagi või halvasti või liiga otsekoheselt.

Sellistes olukordades toimetulekut toetas informantidel see, kui ta tunneb, et tal on teadmisi ja põhjendusi, millele toetuda. Kui aga puuduvad teadmised ja noor ka ise väga aru ei saa, oli raskem vastuolulistes olukordades kindlaks jääda. Informant 6 toob ka siinkohal välja, et on vaja juba varakult valmistuda ja kui ise teemadega ei nõustu, ei saa neid ka teistele selgitada:

... pead nagu päris varakult, ... nagu valmistuma selleks ja see on päris raske. ... sa pead ise aru saama, Et kui sa ise ei nõustu selle põhimõttega, siis läheb väga raskeks.

Kokkuvõttes oli kolm toimetuleku tegurit: kaasa rääkimine ja selgitamine, distantsti hoidmine ja alternatiivide tegemine ning vaikimine või tagasitõmbumine. Intervjuudest

selgus, et iga tegur on mõjutatud eri aspektidest või inimese enda isloomust. Seetõttu võivad noored tunnistajad koolis kogeda vastuoluliste teemade puhul nii positiivsed kui ka negatiivseid tagajärgi olevalt eri nüanssidest.

Tagajärjed

Kõige levinumaks tagajärjeks pidasid informandid seda, et kogesid end teatud olukordades eristuvana, millest tulenevalt võisid eakaaslased mitteosalemist või piiride seadmist valesti tõlgendada. Suur rolli mängis ka emotsionaalne mõju. Toimetulek tõi mitmel juhul kaasa ebamugavust, stressi ja ka pahameelt, viimast eriti, kui tajuti, et suhtumine on lugupidamatu või midagi suruti peale. Suhete hoidmine ja teadud olukordades ka akadeemilised tagajärjed olid näide sellest, et tihipeale konfliktide vältimiseks oli vaja teha lisaülesanded või halvimal juhul leppima madalama hindegaga. Kui kool pakkus paindlikkust, jäi akadeemiline „hind“ väiksemaks, kui aga paindlikkus puudus, oli vaja õpilasel leppida lisakoormuse või madalama tulemusega. Nooremas eas tõi vastuoluliste teemade käsitlemine kaasa ka ebakindlust ja kahtlust. Teemade mõistmine ja seletamine olenes suures osas õpilase vanusest ja eeltööst. Vanemad eas tagas kogemus ja teadmised keerukates olukordades kindlama jalgealuse.

Antud teema puhul selgus, et vastuoluliste teemadega toimetulekute tagajärjed olid suuremas osas sotisaalsed ja emotsionaalsed, kuid sageli ka akadeemilised. Mitmel juhul aitab kooli ja õpetaja paindlikkus pingeid vähendada, kuid koostöö hoidmine nõuab ka noorelt teadlikku pingutust ja vastutulelikkust.

3.2.3. Kriitiline mõtlemine

Surve Jehoova tunnistajate organisatsiooni poolt

Soovida parimat endale oluliste inimeste jaoks võib tihtipeale muutuda kas märkamatuks või ka sihiliselt obsessiivseks ning tuua kaasa rohkem ebamugavust kui hoolivust. Intervjuudes selgus, et varasemalt oli ka Jehoova tunnistajate organisatsioonis oluliselt rohkem nii kirjutatud kui ka kirjutamata reegleid – teguviise, mida ühingu enda poolt ei soositud. Küll aga mida aeg edasi, seda rohkem on nendel teemadel sõna võtnud ühingu juhid ja järjest varasemalt mittesooitud teguviise inimeste enda otsustada jätnud. Üheks nendest teemadest on ilmaliku hariduse saamine. Kuigi organisatsiooni väljaanded

innustavad vanemaid enda lapsi kooliteekonnal toetama ja ka lapsi endeid tublid õpilased olema, et olnud pikka aega soositud edasine üldõpe ning karjääri tegemine.

Kõik 10 informanti ütlevad kas otseselt või sisuliselt, et otsest survet nad Jehoova tunnistajate organisatsiooni poolt ei ole tundnud. Intervjuude lõikes on dominantne pigem autonoomia, südametunnistuse ja isikliku otsustamise rõhutamine. See aga ei tähenda, et intervjuudes surve mõiste eilse ei oleks kerkinud, see ilmus lihtsalt teistes vormides. Mainiti kaudset survet, ajaliselt muutunud suunitlusi ja üksikuid erandjuhtumeid. Neid näiteid tõid peale otsese surve puudumise rõhutamist välja 4 informanti. Surve kogemus lükati interjuudes pigem lühikese vastusega tagasi. Näiteks ütles informant 8, et temal ei meenu organisatsiooni poolse survega midagi: *Mul praegu kohe niimoodi küll meelde ei tule...*

Autonoomia ja valikuvabadus

Mitmed informandid ei väida mitte ainult, et surve organisatsiooni poolt puudub, vaid et koguduses rõhutakse pigem põhjendustele ja inimese enda otsustele. Surve asemel kinnitatakse hoopis raamistikku (põhimõtted, põhendused ja südametunnistus), kus lõplik otsus jääb indiviidile endale. Informant 1 rääkis, et tema mingit survet ei tunneb, et tema valikuvabadust austatakse:

Koguduse poolt ma sellist survet ma ütlen ma ise ei ole tundnud, Ma tundsin, et austatakse minu valiku vabadust ...

Informant 10 tõdes, et kuigi temal läheb otsuste tegemisega rohkem aega, tundis ta siiski, et sai neid ise langetada, ilma igasuguse surveta:

Ehk siis mul võttis aega, et, et jõuda selle otsuseni, et ma tahan seda teha. ... ja siis sa jah lihtsalt kuidagi teed ise selle nagu valiku, et mis sa siis lõpuks teha tahad.

Kuigi informandid ei kinnita organisatsioonipoolest survet seoses teatud tõekspidamistega, mainisid nad siiski, et igas kogukonnas on inimesi, kellel on eri teemade osas tugevamad arvamused. Siinkohal on oluline eritada, et informandid väidavad, et organisatsioon ei suru, kuid inimesed kogukonnasiseselt võivad olla mõnes teemas hinnangulised või tekitada tunde, et mõtted ei soovita pigem jagada. Informant 9 toob näite sellest, et organisatsiooni poolt ta survet ei tunne, küll aga ei soovi kõike jagada, sest teab, et on inimesi, kellel on väga tugev arvamus:

Organisatsiooni poolt seda ma ei tunne, et tuleks survet, ... et võib-olla mingi mingisugune suurem hulk inimesi kuskil, nendel on väga tugev arvamus.

Siinkohal tuleb välja, et informandid eristavad tugevalt organisatsiooni ametlikku positsiooni ja kogukondlikke hoiakuid. Küll aga tõi üks informant välja ühe spetsiifilisel teemal toimunud erandjuhtumi. Nimelt rääkis informant 5, et koroonapandeemia ajal võis tekkida teatud koguduses tunne, et valikut vaktsineerida või mitte ei ole:

Seal oli nagu ... ma tean, et seal nagu tegelikult isegi kirjutati ühingule, et vabandust, me saame aru, et nagu nagu rangelt soovitate, aga meil koguduses on tegelikult probleem, et meil nagu põhimõtteliselt öeldakse, et ei ole valikut... .

Kuigi antud näidete põhjal kirjedavad informandid, et puudub eri teemadest tulenev ametlik surve või käsud organisatsiooni poolt, kirjeldatakse siiski üksikuid üksikuid teemasid ja kogudusekontekste, kus surve tajutavus suureneb.

Ajaline eristus

Informandid tõdevad, et kuigi praegu on suurem rõhk südametunnistusel ja autonoomial, siis veel mõned aastad tagasi olid ootused liikmetele veidi erinevad. Tugevalt rõhutatakse seda, et see, mida 10 aastat tagasi liikmetelt oodati on tänaseks täiesti ebaoluline ja igapäevane otsus. Informant 6 tõi siinkohal välja näite haridusest ja milline on organisatsiooni suhtumine praegu ning milline oli see mõned aastad tagasi:

... nüüd on nagu tõekspidamistes hästi palju muutusi tehtud, et, varem oli rohkem see hästi must ja valge. Et ütleme, et pigem nagu suhtuti halvasti sellesse, et kui sa lähed edasi õppima,

Siinkohal annavad informandid hea ülevaate organisatsiooni suhtumisest eri teemadesse. Nad ei kirjelda tunnistajate organisatsiooni poolt ametlikku survetunnet, kuid võib üles kerkida olukordi, mil üksikutes erandlikes olukordades võib surve tajuvus suurened. Rõhuasetus on siiski suures osas individuaalsel vastutusel, südametunnistusel ja valikuvabadusel.

Õige otsuseni jõudmine

Õige otsuseni jõudmine võib iga noore inimese jaoks olla keeruline teema, seda eriti, kui on vaja igapäevaselt kokku puutuda kahe potentsiaalselt vastuolulise autoriteediga, mis on mõlemad ühel või teisel viisil noore inimese jaoks olulise tähtsusega – kool ja kogudus.

Mitmed informandid kirjeldavad, et otsus õige valiku üle tehakse selle järgi, et südametunnistus puhtaks jääks ja et tegevus oleks usulise raamistikuga kooskõlas. See tähendab, et õige otsus on see, millega saab enda sees rahul olla ning mille puhul ei teki tunnet, et oldaks vastu mindud enda usule ja põhimõtetele. Informant 7 tõdeb, et kui koolis ja koguduses lähevad seisukohad lahku, teeb ta otsuse enda südametunde järgi:

Senikaua kuni ma teen asju selle piires, et ma tean, et minu südametunnistus on puhas ja. Ja ma kuidagi ei kahjusta oma usku oma usu mainet, siis sealt jookseb piir, et kui ma tunnen juba natukene, et okei, võib-olla see otsus võib mõjutada, võib mõjutada minu koguduse mainet, usu mainet, kõike seda, siis tuleb sellest otsusest kõrvale vaadata.

Informantide sõnul kujueb õige otsus välja teabe ja põhjenduste kogumisest. Mitmed informandid kirjeldavad, et nad ei otsusta asju tunde pealt vaid süüavad neist ka aru saada. Nad soovivad teada mida kool õpetab ja miks, mida kogudus õpetab ja miks ning ehitavad lõpuks enda otsuse üles selgituste ja argumentide peale. Informant 5 kirjeldab seda protsessi järgnevalt:

... et selleks, et midagi uskuda saab, sa pead tegema uurimust, et leida endale faktid. Ja ma olen seda teinud ja ma olen enda jaoks selgeks mõelnud, et mul on piisavalt faktid, et uskuda loomist... .

Oli ka informante, kelle otsuse langetamine oli soetud ka sellega, et nad räägivad selle labi näiteks enda vanemate või koguduse sõpradega ning saavad siis nende käest tuge ja selgitust. Siinkohal on oluline märkida, et kuigi õige otsus võib olla isiklik, on selle kujunemises sageli võrgustik (pere, kogukond), mis aitab seda otsust mõtestada ja selleni jõuda. Informant 6 jagab, et tema arutles nii vanemate, kogudusekaaslaste ja ka teiste noortega, enne kui mingi kindla teema osas otsuseni jõudis:

... sa nagu räägid vanematega, sa võib-olla räägid kogudusekaaslastega, võib-olla teiste noortega, on ju, et mis nad selles olukorras teinud. Ja lihtsalt enda uurimustöö on nii oluline, et kui sa nagu ise seda ei saa aru või isegi kui sa saad aru, siis sa pead ise aru saama

Oli ka informante, kes tõdevad, et nende jaoks on oluline see, et otsus tuleb ajaga. Nad rõhutavad et õige otsus ei sünni kohe, vaid kujuneb aja jooksul ning seda eriti usuliste otsuste puhul. Informant 10 kirjeldab, tema jaoks on oluline kõik teemad läbi mõelda ja omaks võtta: *Ehk siis mul võttis aega, et, et jõuda selle otsuseni, et ma tahan seda teha.*

Intervjuudest selgub, et õige otsuseni jõudmine on iga tunnitaja jaoks isiklik teekond ja protsess. On noori, kes soovivad küsimuste kallal ise nokitseda, on neid kes tunnevad enda kindlamalt, kui saavad neid teistega arutada ja ka neid, kes leiavad, et aeg on see, mille jooksul kujuneb see kõige õigem otsus.

Kriitilise mõtlemise arendamine

Selleks, et iga noor enda jaoks õiged otsused teha saaks, on oluline arendada kriitilise mõtlemise oskust. Kriitiline mõtlemine aitab olukordadele ja teemadele otsa vaadata toore pilguga ja ilma igasuguste eelarvamusteta ning tagab omakorda selle, et inimene teeks enda jaoks olenevalt olukorrast või vastavalt vajadusele parimad otsused.

Peamiselt toovad informandid välja, et nende jaoks on väga oluline uurida ja lugeda, enne kui nad millegi osas arvamust avaldavad. Kõige sagedamini toodigi välja, et võetakse ette teema, leotakse erinevaid materiale ja artikleid ning tehakse enda siis nende põhjal teema selgeks või tullakse vajadusel selle juurde tagasi. Sisuanalüüs ei tähenda siinkohal informantide jaoks kriitilist mõtlemist hetkes, vaid pigem on tegu pideva harjumusega, et midagi lugeda, uurida ja endale siis selgeks teha.

Oluline on aga mõista millised on need allikad, mida tunnistajad kasutavad. Väga levinud muster intervjuude põhjal on see, et võetakse mitu allikat. Kriitilist mõtlemist mõistetakse kui mitmest vaatenurgast asja vaatamist ja seejärel järelduse tegemist. Informant 5 vastab sellele teemale lühidalt ja konkreetset: *Alati mitu infoallikat, see on nagu must have.*

Veel üks informantide levinumaid viise enda kriitilise mõtlemise arendamiseks on „Miks?“ küsimuste küsimine. Nad toovad välja, et kriitilise mõtlemise oskus on otseselt seotud küsimuste küsimisega. Nende jaoks ei tähenda küsimused kahtlust vaid vajadust teema paremini läbi töötada. Informant 3 ütleb, et temale meeldib küsida küsimusi absoluutselt kõige kohta: *No ütleme nii, lihtsalt mulle väga meeldib küsida küsimus, miks, absoluutselt kõige kohta, ...*

Oluliseks osaks kriitilise mõtlemise arendamisele seavad noored tunnistajad ka teistega arutamise ja enda positisooni harjutamise. On väga tavaline, et algselt mõeldakse enda peas asjad läbi ja siis arutatakse kellegi teisega. Selline lähenemine töötab teadmiste kontrolli, aga ka enesekindluse kasvatamisena. Informant 4 ütleb, et arutab teise

kogudusekaaslaselga ernevaid vaatenurki: **nimi* on väga tore meil alati nagu, kui me räägime mingist teemast, siis me tihtipeale võtame nagu erinevad vaatenurgad sellele.*

Siin tuleb välja, et kriitiline mõtlemine ei ole informantide jaoks mitte ükski mõtisklemine vaid ka dialoogi pidamine. Mõned väidavad aga, et kriitiline mõtlemine muutub keeruliseks siis, kui tekib mingi vahetu vastasseis või keegi esitab väga kriitilise küsimuse. Seetõttu arendatakse kriitilise mõtlemise oskust ka läbi teemade uuesti läbimõtestamise, lugemise ja vastuste harjutamise. Informant 6 selgitab, et kui tuleb jõuluaeg, siis ta alati loeb ja uurib üle, miks nad seda ei tähistata:

... ja selles mõttes siia maani ma pean nagu teatud teemad uuesti võtma endal. Et kui tulebki näiteks jälle talv ja tuleb jõuluaeg, siis mul on nagu alati see, et ma loen jälle uuesti üle, et nagu põhimõtted ja erinevused, et lihtsalt ajaga sa näed asju teisest nurgast. Ja sa pead lihtsalt jälle aru saama, et mida sa usud ja kas sa ikka usud sama.

Nende näidete põhjal näeme, et kui reaalses suhtluses tuleb juttu vastuolulistest teemadest, on toimetulekuks ka vaja enesekindlust ja harjutamist.

Paljud informandid toovad välja, et kordamiseks ja harjutamiseks kasutavad nad ka kaasaegseid tööriistu, näiteks: *YouTube, Podcast'id* ja ka tehisintellekt. Näiteks informant 1 tõdeb fakti, et on natukene kasutanud ka tehisintellekti: *Nüüd natuke olen kasutanud seda tehisintellekti, seepärast et see nagu tihti võib leida mingit samast otsingu nagu süsteemist ...*

Teadmiste saamine ja kinnitamine ei toimu sel juhul vaid raamatute ja arutelude ringis vaid ka meedia ja digikeskkonna kaudu.

Kõigi valikute kõrval oli aga siiski 4 informandil 10st kasutusel ka Jehoova tunnistajate organisatsiooni poolt pakutavad väljaanded. Ülejäänud informandid rääkisid küll lugemisest, uurimisest ja allikatest üldiselt, kuid ei nimetatud otseslt organisatsioonipoolseid väljaandeid.

4. Arutelu

Frank Dietrich kirjeldab, et kui rääkida kaasaegsetest liberaalsetest ühiskondadest, siis antakse tavaliselt vanematele õigus kasvatada enda lapsi omaenda tõekspidamiste järgi ning toob välja kolm põhjust vanematele nende laste kasvatamisel privileegi andmiseks. Esiteks toob ta välja, et lapse kasvatamine on ainulaadne kogemus ja kui vanemad ei saa anda edasi väärtusi, mida nad ei jaga, ei suudeta nii väga haridusülesannetega samastuda. Teiseks on vanematel enamasti tugev emotsionaalne side enda lastega, mistõttu on hariduse usaldamine nende kätte loogilisem, kui mõnele riiklikult määratud eestkostjale. Kolmandaks tuleb liberaalsest vaatepunktist lähtudes arvamuste ja elukavade mitmekesisust aktsepteerida, küll aga ei tohi selle kõige juures vanemad laste eest oluliste valikuvõimaluste olemasolu varjata ega esitada neid manipuleerival viisil. Näiteks kui vanemad ei võimalda enda lastel elueesmärke kriitiliselt läbi vaadata, tegutsevad nad laste huvide vastaselt. See tähendab, et vanemad ei tohiks kasutada haridusmeetodeid, mis võivad lastes hirmu tekitada ning takistada neil käituda just enda kaalutud eelistuste või soovide kohaselt. Dietrich toob ka välja, et enamasti on fundamentalistlike usukogukondade liikmed väga teadlikud sellest, millised ohud neid tänapäeva pluralistlikus ühiskonnas ees ootavad, mistõttu püütakse ka vältida kontakte väljaspool kogukonda olevate inimestega. Vältides kontakte väljaspool kogukonda olevate inimestega, võib aga keerukaks muuta ka organisatsioonist lahkumine, kui selleks soov tekib, mistõttu otsustatakse sageli mitte lahkuda. (Dietrich 2022, 562-573)

Dietrich'i arutelu sel teemal on käesoleva uurimuse jaoks eriti relevantne, sest tema käitlus toob esile potentsiaalsed pinged kooli ja religioosse kogukonna kokkupuute punktides. Ta väidab, et pluralistlikus ühiskonnas ei ole võimalik religioossetel organisatsioonidel võimalik lapsi täielikult välistada tõekspidamistest, mis võivad religiooni endaga vastuollu minna. Antud uurimuse empiiriline material annab võimaluse kirjeldada seda pingevälja noorte endi kogemuste kaudu. Näiteks selgus, et kui koolikeskkonnas tulid esile vastuolulised teemad, võis noortel tekkida vajadus end positsioneerida selgitamise, distantsi hoidmise või vaikimise kaudu.

Dietrich toob näiteks evolutsioonteooria ning väidab, et vanematel peab olema lubatud lapsele oma maailmapilti õpetada, aga olukorrad muutuvad probleemseks siis, kui lapsel ligipääs teaduslikele teooriatele on takistatud võid esitatakse neid

manipuleeritud kujul. Käesoleva uurimuse puhul saab evolutsiooniteooria teema esilekerkimist pidada justkui testjuhtumiks. Me näeme, et kool tagab noorele kokkupuute teadusliku teooriaga ning noore enda kogemused näitavad kuidas nad neid kokkupuuteid mõtestasid ning milliseid kriitilise mõtlemise praktikaid nad kasutasid, et jõuda enda jaoks õigete vastusteni.

Toetudes uurimusele, mille viisid läbi Agyekum, Asamoah ja Eshun (2025), on võimalik mõista, miks on kooli ja koguduse pinged ja/või kooskõla eriti terav teema just neil, kes on üles kasvanud Jehoova tunnistajate peres ja elanud ka lapsepõlves nende õpetuste järgi. Kui noore jaoks on normid ja identiteet juba lapse eas välja kujunenud, võivad koolis tekkivad kokkupuuted vastuoluliste teemadega olla pigem väline alternatiiv, mitte neutraalsed teadmised.

Tunnistajate kasvatatud noorte haridusliku identiteedi võtab lahti Ingersoll-Wood (2022) ning kirjeldab seda kui mitme identiteedi läbirääkimist sekulaarses hariduses. Ta kirjeldab, et religioosne kuuluvus ja hariduslik identiteet võivad sattuda pingesse, seda eriti, kui organisatsioon suunab noort „õigete“ eluteede poole. Käesoleva töö intervjuudes tuleb esile sarnane strateegiline mitme identiteedi vahel navigeerimine (nt seletamine, vaikimine ja tagasihoidmine), kuid kogemuste sarnasus ja iseloom ei ole ainult surve ja motivatsiooni allasurumise narratiiv. Pigem kirjeldavad paljud noored intervjuudes otsustuspraktikaid, mis rõhutavad südametunnistust, individuaalset vastutust ja kompromisse. Siinkohal on oluline märkida, et selline tulemus võib valimi eripärast tuleneda, ning sellest, et intervjuud on läbi viidud, keskendudes kooli ja koguduse kokkupuutepunktidele, mitte ainult kõrgema hariduse väärtustamisele. Ingersoll-Wood toob aga esile ka organisatsioonikeske rolli erinevate publikatsioonide kaudu õpetuste levitamisel ning veebilehe jw.org tähtsuse organisatsiooni identiteediloogikas. See on oluline taust, sest osa antud uurimuse informante mainivad, et kasutavad ka organisatsioonimateriale kui allikate kanalit vastuoluliste teemade mõistmisel.

Jarmeri (2025) uurimus seob kriitilise mõtlemise religioonikriitika õpetamisega ning eristab mitu kriitilise mõtlemise mõõdet. Tema sõnul ei ole kriitiline kriitiline mõtlemine koolis ainult teadmiste kontroll, vaid sisaldab endas ka arutelu selle üle, mis on õiglane, jätkusuutlik ja ühiskonnas toimiv. Intervjuudes osalenud noored kirjeldavad vastuolulistes olukordades üheaegselt seda, mida kool õpetab ja seda, kuidas seda põhjendatakse ning kuidas teha õige otsus. Siinkohal pakub käesolev uurimus Jarmeri

kirjeldatud raamile päriselulist näidet. Kriitiline mõtlemine avaldus noortel sageli just otsustuspraktikates ja eneseregulatsioonis, mitte debati tasandil.

Kjelling ja Markeng (2025) uurisid lähemalt, kuidas noored moslemid paigutavad mošeeharidust koolikonteksti ja võrdlevad neid kahte. Noored moslemid suutsid tänu sellele vastata klassikaaslate kriitikale ja korrigeerida stereotüüpe. Ka autorid rõhutavad, et selline teadmiste rakendamine koolis sõltub suures osas õpetajast. Ka käesolev uurimus kinnitab seda. Mitmed Jehoova tunnistajatest noored kirjeldasid, et kasutavad koguduse raamistikku, et end koolis vastuolulistes punktides positiseerida rahulikult, selgitavalt või otsida põhjendusi. Nii nagu kirjeldavad Kjelling ja Markeng kinnitab ka selle töö empiiriline osa, et parema toimetuleku eelduseks on see, et noor tunneb end ettevalmistatuna.

Jehoova tunnistajaid sotsiaalse kontrolli süsteemina kirjeldav Trahan (2013), „meie“ ja „nemad“ vahel ning mille toimimise tuumaks on näiteks kõrvalekallete sotsiaalne reguleerimine. Käesoleva töö tulemused lisavad selle aga olulise nüansi. Nimelt on kool noorte jaoks püsiv kontaktpind selle „välisega“, mida ei saa täielikult vältida. Sel põhjusel väljendub intervjuu tulemustes piiritõmbamine pigem selektiivse osalemisena, see tähendab, et noor võib mõnes olukorras osaleda ja teises taodelda alternatiivi ning kolmandas vaikida või hoopis olukorda seletada. Selline tulemus viitab asjaolulule, et „kontroll“ ei ilmne ainult formaalsetel viisidel vaid ka peenemate praktikate kaudu (nt konfliktide vältimine, sõnade valimine). Selline tulemus sotsiaalse kontrolli mehhanismide võimalikku variatiivsust eri kontekstides ja elufaasides.

Käesoleva uuringu tulemused kinnitavad mitmel juhul varasemat kirjandust. Noorte kogemus on kahe nõi „raami“ vahel navigeerimine (Ingersoll-Wood), kahe autoriteedi vahel tasakaalu leidmine on keerukas ja avaldub eriti rituaalides (sünnipäevad, aktused) ja vastuolulistes teemades ning ühine teadmise jagamine võib toimida toimetulekuressursina (Kjelling, Markeng). Töö empiiriline material pakub aga siinkohal olulist täpsustust: noored ei kirjelda enamasti organisatsiooni ametlikku survet vaid rõhutavad pigem südametunnistust, individuaalset otsustamist ja situatsioonipõhist toimetulekut. Pinge või harmoonia kujuneb sageli õpetaja raamimisest ja kooli praktilisest paindlikkusest. Need tulemused samastuvad Dietrichi (2022) ideedega, et pluralistlik kool annab annab ligipääsu alternatiividele ning kriitilise mõtlemise küsimus tuleb esile just teaduslike ja maailmavaatelistel kokkupuudete kaudu. Lisaks kõigele

aitavad Jermeri (2025) kriitilise mõtlemise mõõted seletada seda, et noorte tunnistajate kriitiline mõtlemine ei avaldu üksnes faktikontrollina, aga ka vastuvõetud otsustena ja sotsiaalsete tagajärgede kaalumisenä.

Järgmisel uurijal soovitan kindlasti teemat uurida ja analüüsida läbi sarnase prisma, kuid tehes seda laiemalt, sest inimeste kultuur, temperament ja üleüldine olemus ja iseloom võivad piirkonniti drastiliselt erineda, mistõttu võib sama uurimuse läbiviimine mõnes teises riigis või piirkonnas tuua sootuks teistsugused tulemused.

5. Kokkuvõte

Käesoleva uurimuse eesmärgiks oli teada saada, milliste vastuoluliste teemadega puutuvad kokku noored Jehoova tunnistajad Eestis ning kuidas navigeerutakse kahe niivõrd olulise autoriteedi vahel ja milliseid toimetuleku- ja otsustuspraktikaid kasutatakse.

Milliseid teemasid kogevad Jehoova tunnistajate noored koolis ja koguduses vastuolulistena?

Intervjuudest selgus, et vastuolulised teemad tõusevad esile eelkõige olukordades, mil koolis „tavaline“ õpisisu või praktika eeldas seisukoha võtmist või osalemist. Enam nimetatud teemad koondusid nelja suuremasse valdkonda:

- **Õpisisu ja maailmaseletused:** Kõige populaarsem teema läbi kõigi intervjuude oli evolutsiooniteooria ja selle käsitlemine koolis.
- **Koolikultuuri rituaalid ja sündmused:** Sünnipäevad klassis, aktusel hümnid laulmine ning muud pühad ja tähistamised
- **Kodanikukohustuse ja patriotismiga seotud teemad:** Riigikaitsega seotud tegevused ja sisu, osalemise vormid ja alternatiivide võimalus.
- **Normid ja väärtuste arutelud:** Suhted, peremudelid ja teised moraaliteemad ning teatud kirjanduse sobivus.

Tervikuna kirjeldasid informandid vastuoluliste teemade kogemist koolis ja koguduses pigem situatsioonipõhisena, mitte püsiva konfliktina kooli ja koguduse vahel.

Milline on ametlik koguduse ja koguduse noorte suhtumine kooli ja haridusse?

Nii intervjuude kui ka ametlike allikate käsitlemise põhjal kujunes välja, et haridusse suhtutakse üldiselt positiivselt ja osati ka tõsiselt. Küll aga erinesid rõhiasetused kooli üldisest karjääriloogikast.

- **Ametlik hoiak:** Jehoova tunnistajate organisatsioon peab haridust vajalikuks ja väärtuslikuks (erladi tuuakse välja lugemis- ja kirjutamisoskus, aga ka tööeluks ettevalmistamine). Samas rõhutatakse, et haridus ei ole elu eesmärk ning vaimsed ja moraalsed prioriteedid on kesksemad kui staatud ja materiaalne edu.
- **Noorte hoiakud:** Noored kirjeldasid kooli kui vältimatut ja vajalikku keskkonda. Mitmed informandid märkisid, et kooli ja koguduse suhtumine haridusse ei ole nende jaoks alati vastuolus. Kohustuslikku haridust peavad nad normaalseks, samas võisid ilmned erinevused kõrghariduse valikutes.

Noored kirjeldasid hoiakut kooli osas olulisena. Toodi välja, et koolis käiakse, tulemusi samuti peetakse oluliseks, kuid teatud valikud (nt sündmused või õppetegevus) vaadatakse üle lähtuvalt südametunnistusest ja usulistest põhimõtetest.

Kas ja mida teevad Jehoova tunnistajate noored selleks, et tulla toime vastuolulistel teemadel õige otsuseni jõudmisel?

Noorte otsustes ei väljendunud õige otsus ühe universaalse reeglina. Pigem selgus, et õige otsus iga noore jaoks kujunes järgmiste praktikate kombinatsioonina:

- **Südametunnistus ja usuline raam:** Otsustamine sai sageli alguse südametunnistusest ja usulistest raamidest.
- **Teadmiste kogumine ja refleksioon:** Palju kirjeldati, et uuritakse eri teemasid, otsitakse lisainfot, võrreldakse vaatenurka ja püütakse aru saada nii kooli seletustest, aga ka enda usu põhjendustest.
- **Suhtlus ja käitumisstrateegiad:** Vastuolulistes olukordades kasutati kolme põhistrateegiat: Kaasa rääkimine, distantse hoidmine ja vaikimine.
- **Läbirääkimised ja alternatiivide otsimine:** Mitu informanti kirjeldasid, et räägivad õpetajaga, selgitavad olukordi ja leiavad kompromisse (nt asendusülesanded).
- **Toetusvõrgustik:** Oli ka informante, kes mainisid otsuste läbiarutamisel pere kogudusekaaslaste ja eakaaslaste käest nõu küsimist.

Õige otsus kujunes noorte tunnistajate jaoks siis, kui see oli sisemiselt kooskõla nende südametunnistusega, praktiliselt teostatav ja kommunikatiivselt turvaline.

Uurimuses selgus, et vastuolulised teemad ilmnasid eelkõige konkreetsetes olukordades, mitte püsiva ja pideva konfliktina ning õpetaja ja kooli paindlikkus mängis suurt rolli ja vähendas pinget. Noorte toimetulek põhineb enamasti läbimõeldud navigeerimisel, mitte vastanumisel. Kriitilise mõtlemise praktikad kirjeldavad noored kui otsustusprotsessi, mis hõlmab info võrdlamist, küsimuste esitamist ja eri vaatenurkade kaalumist. Veel tuli välja, et organisatsiooni poolt puudus otsene surve, sagedamini tuli teemaks hoopis isiklik südametunnistus ja valikuvabadus. Samas võis vähesel määral esineda organisatsiooni liikmete poolt sotsiaalset ootust, kuid seda tajusid noored pigem kogukondliku hoiakuna, mitte niiväga formaalse käsuna.

Ettepanekud

Edasistes sarnastes uuringutes tuleks kasuks kaasata lisaks nooretele ka õpetajate ja vanemate perspektiiv, et näha, kuidas toimib eelnevalt kirjeldatud paindlikkus ja alternatiivide pakkumine kooli tasandil ning millised on organisatsioonipoolsed ootused noorte otsustes tegelikult.

Tänuõnad

Kõige lõpuks soovin tänada enda juhendajat Olgat tema mõistmise eest kogu magistritöö protsessi vältel. Tema tugi, julgustav suhtumine ja oskus mõista, oli oluliseks abiks uurimuse kujunemisel ja selle keerukamatel hetkedel.

Samuti avaldan tänu Jehoova tunnistajate ühingule töö heakskiidu ja koostöövalmiduse eest, mis võimaldas andmete kogumist ja töö sellises mahus läbiviimist ning valmimist.

Kasutatud allikad ja kirjandus

- Abrami, P. C., Bernard, R. M., Borokhovski, E., Waddington, D. I., Wade, C. A., Persson, T. 2015. Strategies for Teaching Students to Think Critically: A Meta-Analysis. *Review of Educational Research*, 85(2), 301–302. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.3102/0034654314551063>
- Altun, E., Yildirim, N. 2023. What does critical thinking mean? Examination of pre-service teachers' cognitive structures and definitions for critical thinking. *Thinking Skills and Creativity*, 49. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2023.101367>
- Ashforth, B. E., Mael, F. 1989. Social identity theory and the organization. *Academy of Management Review*, 14(1), 20–26. <https://doi.org/10.5465/AMR.1989.4278999>
- Beckford, J. A. (1975). The trumpet of prophecy: A sociological study of Jehovah's Witnesses. Oxford: Basil Blackwell. 1-27.
- Delve. 2025, March 31. *Abductive coding in qualitative research: A practical guide*. <https://delvetool.com/blog/abductive-coding>. Vaadatud: 19.04.2026.
- Dietrich, F. 2022 Critical Reflection and the Limits of Parental Authority. *Journal of Applied Philosophy*, 39(4), 562–573. <https://doi.org/10.1111/japp.12555>
- Eshun, S. N., Agyekum, B., Asamoah, M. K. 2025. Listening to the Voices of the Shunned: The Experiences of Former Members of the Jehovah's Witnesses Community in Ghana. *International Journal of Religion & Spirituality in Society*, 15(3), 241–242. <https://doi.org/10.18848/2154-8633/CGP/v15i03/235-257>.
- Facione, P. A. 1990. *Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction (The Delphi Report)*. American Philosophical Association. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED315423.pdf>
- Gümnaasiumi riiklik õppekava. 2011 (uuendatud 2025). *Riigi Teataja*. 123122025008. <https://www.riigiteataja.ee/akt/123122025008>
- Hand, M., Levinson, R. 2012. Discussing controversial issues in the classroom. *Educational Philosophy and Theory*, 44(6), 626–629. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1111/j.1469-5812.2010.00732.x>

- Héliot, Y. F., Gleibs, I. H., Coyle, A., Rousseau, D. M., Rojon, C. 2020. Religious identity in the workplace: A systematic review, research agenda, and practical implications. *Human Resource Management*, 59(2), 154–163. <https://doi.org/10.1002/hrm.21983>
- Holden, A. (2002). Jehovah's Witnesses: Portrait of a contemporary religious movement. London: Routledge. 10-13.
- Ingersoll-Wood, C. S. 2022. The Educational Identity Formation of Jehovah's Witnesses. *Religion & Education*, 49(3), 310–338. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15507394.2022.2102875>
- Jarmer, S. T. 2025. Critique of religion and critical thinking in religious education. *British Journal of Religious Education*, 47(3), 255–265. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01416200.2024.2403400>
- Jehovah's Witnesses, 2019/2026, jaotis "Kuidas Jehoova tunnistajad haridusse suhtuvad", lõigud 5–18). <https://www.jw.org/et/raamatukogu/brosuurid/Jehoova-tunnistajad-ja-haridus/Kuidas-Jehoova-tunnistajad-haridusse-suhtuvad/>
- Kerr, D., Huddleston, T. 2017. *Vastuoluliste teemade käsitlemine koolis: Elades vastuoludega. Õpetades vastuolulisi teemasid läbi kodanikuhariduse ja inimõiguste hariduse.* Euroopa Nõukogu. https://wergelandcentre.org/content/uploads/2020/02/Teaching_Controversial_Is_sues_Estonian.pdf
- King, P. E. 2003. Religion and identity: The role of ideological, social, and spiritual contexts. *Applied Developmental Science*, 7(3), 197–204. https://doi.org/10.1207/S1532480XADS0703_11
- King, P. E., Boyatzis, C. J. 2015. Religious and spiritual development. In M. E. Lamb & C. G. Coll (Eds.), *Handbook of Child Psychology and Developmental Science* (7th ed., Vol. 3, *Socioemotional Processes*. 984–1013. <https://doi.org/10.1002/9781118963418.childpsy323>
- Kjelling, A. G., Markeng, S. 2025. 'Because I have knowledge': young Muslims' experiences of moving between the mosque and the public school. *British Journal of Religious Education*, 1–11. <https://doi.org/10.1080/01416200.2025.2524035>
- Kuidas Jehoova tunnistajad haridusse suhtuvad. *Jehoova tunnistajad*. (<https://www.jw.org/et/raamatukogu/brosuurid/Jehoova-tunnistajad-ja->

[haridus/Kuidas-Jehoova-tunnistajad-haridusse-suhtuvad/](#))

(Vaadatud

22.12.2025).

Liedgren, P. 2018. Minorities with different values at school: the case of Jehovah's Witnesses. *British Journal of Religious Education*, 40(1), 31–39.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01416200.2016.1150253>

Lootus – eluliselt tähtis kaitse sünges maailmas. *Jehoova tunnistajad*.

(<https://wol.jw.org/et/wol/d/r37/lp-st/1993283>) (Vaadatud 22.12.2025)

Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B., Beyers, W. 2006. *Unpacking commitment and exploration: Preliminary validation of an integrative model of late adolescent identity formation*. *Journal of Adolescence*, 29(3), 361–374.

<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.03.008>

Moore, T. 2013. Critical thinking: seven definitions in search of a concept. *Studies in Higher Education*, 38(4), 506–522.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03075079.2011.586995>

Muramoto, O. 1998. Bioethical aspects of the recent changes in the policy of refusal of blood by Jehovah's Witnesses. *BMJ*, 316, 297–299.

<https://doi.org/10.1136/bmj.316.7132.297>

Põhikooli riiklik õppekava. 2011 (uuendatud 2024). *Riigi Teataja*. 110082024002.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/110082024002>

Ridley, D. T. 1999. Management of patients who refuse blood transfusion. *BMJ*, 318, 467–469. <https://doi.org/10.1136/bmj.318.7182.467>

Torrop, L. 2024. Eesti Jehoova tunnistajate igapäevased mured ja nendega toimetulek. Tartu Ülikool.

Trahan, Adam. 2013. The Center Holds Quite Well: An Ethnographic Study of Social Structure and Control in Jehovah's Witness Religious Organization. University of North Texas. *International Journal of Criminology and Sociology*, 2, 6–7.

<https://scholar.google.com/scholar?q=The+Center+Holds+Quite+Well+Trahan+2013>

Lisa 1. Kaaskiri

Tere, hea Jehoova tunnistaja!

Mina olen Tartu Ülikooli usuteadukonna tudeng Lore Torrop ning kirjutan enda magistritööd just nimelt Teie kogukonnast. Uurimuse eesmärgiks on teada saada noorte Jehoova tunnistajate lahkkelisid tekitanud kogemused Eesti hariduse kontekstis ja mõista, kuidas noored Jehoova tunnistajad navigeerivad kahe potentsiaalselt vastuolulise autoriteedi vahel. Uurimus aitab paremini mõista milliste lahkkelidega puutuvad kokku Jehoova tunnistajate organisatsiooni noored Eesti koolides ning millised on need meetodid, mis aitavad neil nendes olukordades toimida ja vastuseid leida.

Uurimuse täpsema kirjelduse leiad käesolevale kutsele lisatud informeeritud nõusoleku vormist. Uurimus viiakse läbi intervjuude vormis.

Kui oled nõus uuringus osalema, siis palun võta minuga ühendust meili teel: loretorrop@ut.ee, et saaksime kokku leppida intervjuu aja ja koha.

Lisa 2. Informeeritud nõusoleku vorm

Informeeritud nõusoleku vorm. Uurimus „Noored Eesti Jehoova tunnistajad koguduses ja koolis - lahkkelid või harmoonia?“

Hea Jehoova tunnistaja, Sind on palutud osalema uurimuses, mille eesmärgiks on saada teada, kuidas noored Jehoova tunnistajad suhestuvad kriitilise mõtlemisega Eesti hariduse kontekstis ja aidata mõista, kuidas noored Jehoova tunnistajad navigeerivad kahe potentsiaalselt vastuolulise autoriteedi vahel.

Mis on informeeritud nõusolek?

Informeeritud nõusolek tähendab uuringus osalemiseks nõusoleku andmist peale seda, kui sulle on selgitatud kõiki sulle huvipakkuvaid asjaolusid, mis uurimuses osalemisega kaasnevad. Kui miski jääb sulle uurimuse läbiviija selgitustest arusaamatuks, siis küsi julgelt lisainfot. Allkirjasta käesolev vorm alles ja ainult siis, kui sulle on selge, mis toimuma hakkab ja kui oled sellega nõus. Allkiri antud dokumendil näitab, et oled osalemisega kaasnevast teadlik ja soovid vabatahtlikult osaleda.

Informatsioon uurimuse kohta „Noored Eesti Jehoova tunnistajad koguduses ja koolis - lahkkelid või harmoonia?“

Antud uurimuse viib läbi Tartu Ülikooli usuteaduskonna üliõpilane Lore Torrop. See leiab aset intervjuu vormis, mis kestab ligikaudu 45-60 minutit. Intervjuu salvestatakse. Intervjuud toimuvad intervjuueeri ja küsitletava poolt varem kokkulepitud kohas ja viisil. Uurimuse käigus kogutud andmeid kasutatakse ainult teadustöös ja konfidentsiaalselt. Sinu isik on teada vaid intervjuu läbiviijale ja valmivas uurimuses viidatakse öeldule sinu tegelikku nime mitte kasutades. Intervjuude salvestisi hoitakse kõrvalistele isikutele kättesaamatult uurimuse läbiviija, Lore Torropi, Tartu Ülikooli pilveteenuses OneDrive Lore Torropi kasutajakontol kaitstuna parooliga ja/või krüpteeritult Eesti ID-kaardiga. Andmetele on parooliga/Eesti ID- kaardiga ligipääs juhendajal Olga Schihalejevil. Transkriptsioone säilitatakse parooliga kaitstult ja/või krüpteeritult Tartu Ülikooli pilveteenuses OneDrive Lore Torropi kasutajakontol. Salvestised transkribeeritakse kahe nädala jooksul peale intervjuu läbiviimist ning seejärel hävitatakse, transkribeerimisel kaotatakse andmestikust informantide nimed ja kontaktid. Intervjuude transkriptsioonid

kustutatakse uurimuse valmimise ja kaitsmise järgselt hiljemalt 03.06.25 Allkirjastatud informeeritud nõusoleku vorme hoitakse TÕ usuteaduskonna juhataja kabineti seifis. Ka need hävitatakse uurimuse valmimise ja kaitsmise järgselt hiljemalt 03.06.25.

Andmete vastutav töötaja: Tartu Ülikooli usuteaduskond, mida esindab Roland Karo.

Uurimuse „**Noored Eesti Jehoova tunnistajad koguduses ja koolis - lahkkelid või harmoonia?**“ on heaks kiitnud Tartu Ülikooli inimuuringute eetikakomitee.

Uuritava õigused

Sul on õigus ilma igasuguse põhjendusega keelduda vastamast mõnele küsimusele, katkestada uurimuses osalemine intervjuu ajal, samuti nõuda pärast küsitluse lõppu enese poolt öeldu kõrvaldamist uuringu käigus kogutud materjalide seast. Nõusolekut on võimalik tagasi võtta kuni nädal aega peale intervjuu toimumist.

Küsimuste tekkimisel pöördu täiendava info saamiseks uuringu läbiviija poole: Lore Torrop, ltorrop@ut.ee.

Kui Sul tekib küsimusi uuringus osaleja õiguste kohta, siis pöördu palun Tartu Ülikooli inimuuringute eetikakomitee poole e-posti aadressil eetikakomitee@ut.ee või telefonil 737 6215.

Kui Sul on kaebusi andmekaitse kohta, siis pöördu palun Tartu Ülikooli andmekaitse spetsialisti poole e-posti aadressil andmekaitse@ut.ee.

Uuritava allkiri:

Kuupäev, kuu, aasta

Uuritavale informatsiooni andnud isiku nimi

Uuritavale informatsiooni andnud isiku allkiri

Kuupäev, kuu, aasta

Lisa 3. Intervjuu küsimused

Intervjuuplaan uurimistööle “**NOORED EESTI JEHOOVA TUNNISTAJAD KOGUDUSES JA KOOLIS - LAHKHELID VÕI HARMOONIA?**”

Sissejuhatavad küsimused:

- Alustuseks, olge hea, rääkige kuidas ja mis asjaoludel sai Teist Jehoova tunnistaja? Rääkige oma lugu!
- Rääkige enda kooli kogemustest. Kuidas tunnete/tundsite end koolis ja koguduses - kui sarnased või erinevad on maailmavaated neis on?

Sisuküsimused:

1. Kogemused koolis

Kuivõrd kogete, et on teemasid, mis koolis ja koguduses vastuollu lähevad? Milliseid on need teemad ning kui keeruline on arutada või nendega kaasa minna, kuna need erinevad Teie usust?

2. Kogemused koguduses

Milline on koguduse suhtumine kooli ja haridusse?

3. Vastuolud ja toimetulek

Mida teete, kui kooli ja koguduse seisukohad lähevad lahku? (Kuidas leiate tasakaalu nende kahe vahel?)

4. Kriitiline mõtlemine

Kas on tulnud ette olukordi, mil surve tunnistajate organisatsiooni poolt on olnud teatud teemade või tõekspidamistega seoses tugev? Kuidas nendes olukordades käitute?

Millistes olukordades olete pidanud rakendama kriitilist või analüütilist mõtlemist? Mis neid olukordi iseloomustas?

Millised tegevused või harjumused aitavad Teil arendada oma kriitilise ja analüütilise mõtlemise oskusi?

Young Estonian Jehovah's Witnesses in the Congregation and at School — Conflict or Harmony?

Summary

The aim of this study was to determine what conflicting issues young Jehovah's Witnesses in Estonia encounter, how they navigate between these two significant authorities, and what coping and decision-making strategies they employ.

Research questions

1. What issues do young Jehovah's Witnesses experience as conflicting at school and in the congregation?
2. What is the official position of the congregation and its youth regarding school and education?
3. Do Jehovah's Witnesses' youth do anything to help them reach the right decision on controversial issues, and if so, what?

For this study, interviews were the most suitable method of data collection and the sample consisted of 10 young Jehovah's witnesses. Following data collection, the interviews were transcribed. The data set was analyzed using conventional content analysis, employing abductive coding.

This thesis consists of two main sections, the first of which is the theoretical section. In the theoretical section, I provide an overview of previous studies on similar topics and highlight the most relevant studies for this thesis. The second part of the thesis consists of an empirical section, in which I present an overview of the results obtained during the study and analyze the data, drawing on the sources cited in the theoretical section. The study concludes with a summary.

The study revealed that conflicting issues primarily emerged in specific situations, rather than as a persistent and ongoing conflict, and that the flexibility of the teacher and the school played a major role in reducing tension. Young people's coping strategies are mostly based on thoughtful navigation, not confrontation. Young people describe the practice of critical thinking as a decision-making process that involves comparing information, asking questions, and weighing different perspectives. It also emerged that there was no direct pressure from the organization; rather, personal conscience and freedom of choice were more frequently the focus. At the same time, there may have been

a slight degree of social expectation from the organization's members, but young people perceived this more as a communal attitude rather than a formal command.

Annotatsioon

Käesolev magistritöö uurib, kuidas kogevad Eestis Jehoova tunnistajatest noored kooli ja kogudust kui kahte potentsiaalselt vastuolulist autoriteeti ning milliste vastuoluliste teemadega peavad noored toime tulema. Uuring põhineb 10 poolstruktureeritud intervjuul. Uurimuse käigus selgus, et vastuolud kerkivad esile eeskätt evolutsiooniteooria, koolirituaalide, kodanikuteemade ning suhtlusolukordade kaudu. Noored kirjeldavad toimetulekut selgitamise, distantse hoidmise ja vaikimise strateegiatega ning seostavad „õige otsuse” tegemist südametunnistuse, info võrdlemise ja refleksiooniga. Uurimuses selgus, et pinged on pigem situatsioonipõhised ning kooli ja õpetajate paindlikkus aitab neid vähendada.

Märksõnad: Jehoova tunnistajad, vastuolud, haridus, kriitiline mõtlemine

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Lore Torrop ,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Noored Eesti Jehoova tunnistajad koguduses ja koolis - lahkkelid või harmoonia?“, mille juhendaja on Olga Schihalejev, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Lore Torrop

04.05.2026